

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ

«ДОПУЩЕНИЙ ДО ЗАХИСТУ»

завідувач кафедру

професор НУК, д.е.н. Рогов Г.К.
(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б. завкафедрою)

_____ «___» _____ грудня 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **«ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ:**

МЕТОДИ, ВПЛИВ НА КАПІТАЛІЗАЦІЮ

БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ»

Виконав: студент групи 6441мз
_____ Токаренко К.В.

(підпис)

Керівник роботи:

_____ Доцент кафедри фінансів, к.е.н.
(посада, науковий ступінь, вчене звання)

_____ Приходько Н.В.
(підпис)

Миколаїв – 2021 р.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ
АДМІРАЛА МАКАРОВА**

Факультет економіки моря

Кафедра _____ фінансів
Спеціальність _____ 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма _____ «Фінанси, банківська справа та страхування»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Гарант освітньої програми
проф., д.е.н. Рогов Г.К.
« 16 » квітня 2021 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Студенту _____ Токаренко Каріна Володимирівна
(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи: _____ «ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ:
МЕТОДИ, ВПЛИВ НА КАПІТАЛІЗАЦІЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ»

Керівник роботи _____ доцент, к.е.н. Приходько Наталі Василівна
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я по батькові)

Затверджені наказом ректора № 1317уч. від « 29 » жовтня 2021 року

2. Термін подачі роботи _____ 06.12.2021р.

3. Вихідні дані по роботі:
нормативно-законодавча база;
фінансова звітність АТ «Приватбанк» за 2019 -2020 рр.; інформація з сайтів
НБУ, Державної служби статистики України

4. Перелік питань, що належать до розробки:
з'ясувати сутність поняття «власний капітал банку», його функції та
структуру; визначити методи нарощування власного капіталу банків;
розглянути методичні підходи до оцінки достатності власного капіталу банку;
проаналізувати якість та достатність капіталу банківської системи України;
розробити методику аналізу формування власного капіталу банку; здійснити
аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу і дотримання
нормативів капіталу АТ «Приватбанк»; визначити рівень капіталізації банку;
розробити заходи підвищення капіталізації банківської системи України.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

- мета, предмет, об'єкт дослідження;

- основні показники капіталізації банківської системи України;

- динаміка нормативів достатності (адекватності) регулятивного основного капіталу банківської системи України за 2016-2020 рр.;

- методика аналізу формування власного капіталу банку;

- динаміка вартості власного капіталу АТ КБ «Приватбанк» за 2016-2020 рр.;

- коефіцієнти фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк» за 2016-2020 рр.;

- динаміка кількісного показника капіталізації АТ КБ «Приватбанк» за 2016-2020 рр.;

- динаміка нормативів достатності капіталу Приватбанку за 2018-2020 рр.

- напрями підвищення капіталізації банківської системи України;

- економетрична модель підвищення капіталізації АТ КБ «Приватбанк».

6. Дата видачі завдання 15.04.2021

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назви етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1	Систематизація інформації та складання розгорнутого змісту роботи, затвердження його науковим керівником	19.04.2021	
2	Розробка теоретичного розділу	27.05.2021	
3	Розробка аналітичного розділу	27.09.2021	
4	Розробка проектного розділу	22.10.2021	
5	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	29.11.2021	
6	Розробка автореферату, презентації кваліфікаційної роботи та доповіді	06.12.2021	
7	Подання кваліфікаційної роботи на попередній захист	06.12.2021	
8	Подання на кафедру фінансів тексту остаточного варіанту роботи, підписаного її керівником, разом з заявою щодо самостійності виконання роботи та ідентичності друкованої та електронної версії роботи	10.12.2021	
9	Подання кваліфікаційної роботи рецензенту	15.12.2021	
10	Подання на кафедру фінансів електронних версії наступних документів у форматі pdf: кваліфікаційної роботи; файлу-опису кваліфікаційної роботи (згідно Додатку до наказу ректора НУК від 19.05.2020 р. за №287-уч); презентації доповіді	20.12.2021	
11	Подання на кафедру фінансів письмового відгуку та рецензії на кваліфікаційну роботу	20.12.2020	

Студент _____ / Токаренко К.В. /
(підпис) (ПШБ)

Керівник _____ / Приходько Н.В. /
(підпис) (ПШБ)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ.....	8
1.1. Сутність поняття «власний капітал банку», його функції та структура	8
1.2. Методи нарощування власного капіталу банків.....	15
1.3. Методичні підходи до оцінки достатності власного капіталу банку	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ	35
2.1. Аналіз якості та достатності капіталу банківської системи України	35
2.2. Методика аналізу формування власного капіталу банку	43
2.3. Загальна характеристика АТ КБ «Приватбанк» та аналіз його активів і пасивів	48
2.4. Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу і дотримання нормативів капіталу	51
2.5. Оцінка рівня капіталізації банку	56
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ.....	62
3.1. Розробка заходів підвищення капіталізації банківської системи	62
3.2. Розробка економетричної моделі підвищення капіталізації АТ КБ «Приватбанк»	75
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Удосконалення банківської діяльності та визначення основних напрямів розвитку банків є одними з ключових проблем сучасного економічного розвитку суспільства. Останнім часом в цій сфері особливої уваги набувають питання, пов'язані з власним капіталом банку, адже від його розміру та структури залежать фінансові результати діяльності установи, можливості розширення спектра послуг, наданих клієнтам. Певним поштовхом до такої пильної уваги слугують фінансові та банківські кризи, які з певною періодичністю виникають в Україні та світі. Саме тому значну увагу проблемі управління власним капіталом банку та його регулюванню надає Базельський комітет з нагляду, який спробував докорінно змінити систему оцінки достатності власного капіталу банку.

Незважаючи на незначну питому вагу в сукупних пасивах банків власний капітал залишається основою надійності та стійкості банку, фундаментом діяльності банку та «подушкою» його безпеки. Саме високі вимоги до капітальної стійкості банку та пильна увага зі сторони наглядових органів до дотримання стандартів достатності капіталу покриття банківських ризиків дозволяють зберегти стійкість банківської системи загалом. Вжиття заходів щодо збільшення капіталу банків, поліпшення його якості, виділяється як важлива стратегічна умова розвитку банківського сектора.

Проблема визначення достатнього розміру капіталу банку давно вийшла за межі національних кордонів, ставши проблемою міжнародного обговорення. Вона істотно розширилася, увібравши такі проблеми, як, наприклад: визначення структури капіталу, визначення ризику активів, облік різних ризиків. Предметом дискусій залишаються, наприклад, питання: поняття капіталу банку; необхідний розмір власного капіталу; методи оцінки достатності власного капіталу банку. Це робить актуальним дослідження питань формування та оцінки власного капіталу банку, особливо в умовах

інтеграції економіки України у світову економічну систему.

Питання формування власного капіталу досліджувалося багатьма вченими. Серед науковців, які працювали в цій сфері, доцільно відзначити роботи таких вчених, як О. Венгерова, О. Гайдаржийська, Ю. Галіцейська, Д. Гладких, Т. Гордієнко, І. Дмитренко, Л. Єріс, Л. Жердецька, В. Коваленко, О. Коваль, О. Криклій, Г. Куліш, К. Ларіонова, О. Лисенок, І. Лютий, Ю. Масюк, Л. Мельничук, А. Олійник, Ю. Онищенко, Н. Островська, Х. Паньків, В. Стойка, Є. Шепель, О. Юнко, Є. Осадчий, А. Дорошенко, П. Ільчук, О. Сова, І. Якімова, В. Лесик, Г. Карчева, Н. Ковда, Є. Харченко, О. Гурнак та інші. Не зважаючи на це багато аспектів капіталізації залишаються недостатньо дослідженими.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є дослідження теоретичних і практичних аспектів формування власного капіталу банку та розробка науково обґрунтованих рекомендацій з підвищення капіталізації банківської системи України.

Цільова спрямованість зумовила постановку і вирішення наступних завдань:

- з’ясувати сутність поняття «власний капітал банку», його функції та структуру;
- визначити методи нарощування власного капіталу банків;
- розглянути методичні підходи до оцінки достатності власного капіталу банку;
- проаналізувати якість та достатність капіталу банківської системи України;
- розробити методику аналізу формування власного капіталу банку;
- надати загальну характеристику АТ КБ «Приватбанк» та аналіз його активів і пасивів;
- здійснити аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу і дотримання нормативів капіталу;
- визначити рівень капіталізації банку;

- розробити заходи підвищення капіталізації банківської системи;
- розробити економетричну модель підвищення капіталізації АТ КБ «Приватбанк».

Об'єктом дослідження є процес формування власного капіталу банківської установи.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні і практичні аспекти формування власного капіталу банківської установи.

Теоретичною і методологічною основою дослідження, в першу чергу, є діалектичний метод пізнання, а також комплексний системний підхід до вивчення фінансово-економічних явищ, положень фінансової та економічної науки, теоретичні розробки вчених із питань сутності «власного капіталу банківської установи», «капіталізації», методів формування капіталу, законодавчі і нормативні акти України, статистичні дані Державної служби статистики України та Національного банку України, інші офіційні публікації, а також наукові статті та джерела мережі Internet.

У процесі дослідження використовувалися наступні методи: монографічний метод дослідження застосовано в ході з'ясування теоретичних основ формування власного капіталу банку; порівняння застосовано при дослідженні поняття «власний капітал банку», його функцій та структури; горизонтальний та вертикальний, а також коефіцієнтний аналіз використано в ході аналізу якості та достатності капіталу банківської системи України та при аналізі складу, структури та динаміки власного капіталу і дотримання нормативів капіталу; методи аналізу, синтезу, дедукції та індукції використано в ході розробки методики аналізу формування власного капіталу банку; метод моделювання застосовано при розробці економетричної моделі підвищення капіталізації АТ КБ «Приватбанк»; прогностичний метод використано при розробці рекомендацій щодо поліпшення формування власного капіталу; абстрагування та узагальнення використовувалися в процесі формулювання висновків; табличний та графічний методи використано в ході оформлення результатів дослідження.

Документальною основою є фінансова звітність банківських установ України за 2010-2021 рр, а також АТ КБ «Приватбанк» за 2018-2020 рр.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в комплексному дослідженні теоретичних, методичних та практичних аспектів формування власного капіталу банківських установ в Україні.

Положення, що визначають наукову новизну роботи, полягають в тому, що отримали подальший розвиток:

- методика оцінки формування власного капіталу банківської установи, яка дозволить банкам діагностувати проблеми формування капіталу;
- економетрична модель впливу різних факторів на коефіцієнт концентрації власного капіталу, яка надає можливість менеджменту банківської установи контролювати один з найважливіших показників формування власного капіталу і через нього впливати на структуру капіталу банку та його капіталізацію.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх впровадження в банківських установах при управлінні власним капіталом, що підвищить результативність існуючої системи управління.

Особистий внесок здобувача. Магістерська робота є самостійно виконаним дослідженням, у якому викладено та обґрунтовано підхід до управління формуванням власного капіталу банківської установи.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні і методичні положення, які є результатом дослідження, докладалися і обговорювалися на Всеукраїнських наукових економічних читаннях «Сучасні тренди морегосподарювання», присвячені пам'яті першого декана Інженерно-економічного факультету НУК професора Василя Чангировича Лі (Національний університет кораблебудування імені адмірала С. О. Макарова, м. Миколаїв, 2021).

Структура і обсяг магістерської роботи. Магістерська робота викладена на 98 сторінках комп'ютерного тексту і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (з 79 найменувань). Робота містить 19 рисунків та 15 таблиць.

РОЗДІЛ 1

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ
ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ****1.1. Сутність поняття «власний капітал банку», його функції та структура**

Банківський капітал, незважаючи на всю свою специфічність, як і промисловий капітал, ділиться на дві категорії – капітал власний і позиковий. Саме наявність у банківському капіталі обох категорій і дозволяє віднести банківський капітал до капіталу функціонуючого, а не лише посередницького.

Практично будь-який аспект банківської справи прямо чи опосередковано пов'язані з наявністю в банку власного капіталу. Одним з ключових факторів при оцінці надійності та безпеки конкретного банку є капітал. Достатня кількість власних коштів банку сприяє його стабільному функціонуванню та нейтралізації різноманітних ризиків, яким він піддається у процесі свого функціонування. Капітал поглинає можливі втрати та цим створює основу підтримки довіри до банку із боку вкладників. У кінцевому рахунку, капітал визначає кредитоспроможність банку. Саме тому необхідно більш детально зупинитися на понятті власного капіталу банку. При цьому слід відзначити, що серед науковців відсутня єдина позиція щодо сутності власного капіталу.

Сучасники розуміють власний капітал банку як сукупність грошових коштів:

- 1) що був внесений акціонерами, котрих слід вважати засновниками, в момент створення банку;
- 2) отриманих в процесі функціонування банку та реінвестованих в капітал з метою забезпечення фінансової стійкості та економічної

самостійності банку [19, с. 102].

Ю.І. Онищенко, вважаючи власний капітал фундаментом діяльності банку, підтримує вищенаведену позицію та зазначає, що він є базисом формування капіталу, елементом надійності та стабільності [59, с. 527].

На думку І. Лютого під власним капіталом банку слід розуміти сукупність коштів, фондів та резервів, які створені з метою для комерційної та господарської діяльності банківської установи, забезпечення її фінансової стійкості, відшкодування збитків. Ці ресурси перебувають у користуванні банку [53, с. 24].

На думку Г. П. Куліша існують два підходи у визначення власного капіталу банку: за першим він розуміється як частина ресурсної бази у вигляді власних чи запозичених або залучених коштів; за другим це лише власні кошти акціонерів [45, с. 673].

В Законі України «Про банки і банківську діяльність» під власним капіталом розуміється сума власних коштів банку, залишкова вартість його активів після вирахування всіх зобов'язань [1].

Таким чином, власний капітал банку слід вважати фінансовою базою його подальшого розвитку. Слід зазначити, що обсяги власного капіталу банків в структурі капіталу значно відрізняються від суб'єктів господарського сектору. Якщо в у банків частка власного капіталу складає 8-10%, то в промислових підприємствах, як зазначає Т. М. Гордієнко він сягає 40-60%. На думку науковця це обумовлено тим, що у власного капіталу банків зовсім інше призначення: він необхідний для страхування вкладників та фінансового забезпечення оперативних операцій, тоді як в промислових підприємствах він потрібний для забезпечення платоспроможності [19, с. 102].

Для характеристики власного капіталу важливе значення має його класифікація. Сутність класифікації зводиться до поділу власного капіталу на групи за наявністю спільних для них ознак, рис та регулярних відповідностей за окремими критеріями. Аналіз різних джерел дозволив на рис. 1.1 представити детальну класифікацію власного капіталу банку.

Види власного капіталу банку	
За внутрішнім складом	→ Основний
	→ Додатковий
Характер використання у банківській діяльності	→ Робочий власний капітал
	→ Неробочий власний капітал
Організаційно-правова форма	→ Акціонерний
	→ Пайовий
Порядок і джерела формування	→ Статутний капітал
	→ Резервний капітал
	→ Нерозподілений прибуток
	→ Субординований капітал
Спосіб розрахунку	→ Балансовий
	→ Регулятивний
	→ Економічний
Резидентність	→ Національний
	→ Іноземний
Характер використання власниками	→ Капітал, що нагромаджується
	→ Капітал, що споживається
Форма власності	→ Приватний
	→ Колективний
	→ Державний
Форма інвестування	→ Грошова
	→ Матеріально-речова
	→ Фінансові активи

Рис. 1.1. Класифікація різновидів власного капіталу

Джерело: складено за даними [52; 45]

Представлена на рис. 1.1 класифікація різновидів власного капіталу не може претендувати на всезагальність та універсальність, оскільки суспільно-економічні відносини не стоять на місці, а постійно розвиваються, що може суттєво впливати на появу нових підходів до виокремлення нових різновидів капіталу.

Ще одним важливим моментом, на який слід звернути увагу детальніше

є функції власного капіталу. На сьогодні існує велика кількість підходів до виокремлення різних функцій власного капіталу. Так, наприклад, Т. М. Гордієнко вважає, що найбільш правильно виокремлювати три функції: оперативну, регулярну та захисну [19, с. 102]. Подібну позицію займає Н. С. Островська [62, с. 145]. Г. П. Куліш замість оперативної відокремлює функцію забезпечення розвитку банку, функцію підвищення прибутковості та функція збільшення ринкової вартості [45, с. 673]. Х. П. Паньків виокремлює ресурсну, індикативну, стимулюючу, гарантійну та стабілізаційну функції власного капіталу [63, с. 17]. В. В. Коваленко веде мову про емісійну та трансформаційну функції [38, с. 74]. На рис. 1.2 пропонуємо виокремити наступні функції власного капіталу.

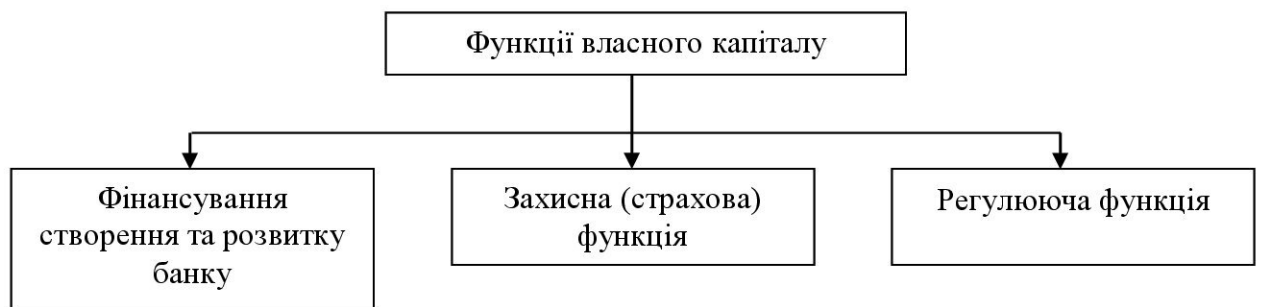

Рис. 1.2 Функції банківського капіталу

Джерело: власна розробка автора

Перша функція починає проявлятися на етапі створення банку. Тут власний капітал грає стартову роль, тому що внески засновників до статутного капіталу дозволяють банку купувати необхідне обладнання, споруди, найняти персонал та, розмістивши частину коштів у доходні активи, отримувати певний дохід, частину якого можна спрямовувати на приріст капіталу, унаслідок чого капітал продовжує виконувати свою функцію фінансування розвитку банку. Далі власний капітал здійснює кругообіг, у процесі якого авансовані у створення банку кошти періодично вивільняються з обігу та знову використовуються для фінансування капітальних потреб. На цих етапах власний капітал служить ресурсом організаційного, інноваційного, кадрового зростання банку, розробки нових товарів, освоєння нових та ін.

Захисна функція є достатньо складною та багатоцільовою. Власний капітал створюється з метою забезпечення запасу стійкості діяльності банку відповідно до ступеня його ризиків, і на цій основі він служить захисту банку та власників від збитків, а кредиторів та власників – від ризику неповернення вкладених коштів. На практиці це означає, що величина власного капіталу банку має бути адекватна ризику. Тому власний капітал є своєрідним резервно-страховим фондом щодо інтересів власників (акціонерів) банку.

У цій функції є ще одна сторона. З погляду захисту інтересів усіх учасників банку власний капітал покликаний забезпечити насамперед довіру кредитування та вкладників до банку. Саме тому окремі науковці називають її іноді гарантійною функцією (підтримання довіри, компенсація втрат тощо [63, с. 17]). Чим більший обсяг власного капіталу банку, тим вищий рівень довіри до йому з боку вкладників та кредиторів і тим менша ймовірність банківської паніки та пов'язаних з нею ризиків ліквідності, втрат клієнтів та збитків власників банку.

Існування захисної функції дозволяє також виділити регулюючу функцію, яка виявляється у можливості на основі оціночних показників шляхом скорочення чи нарощування власного капіталу, а також зміни його структури змінювати обсяг та профіль банківської діяльності як з позицій зовнішнього регулювання та контролю, так і з позицій внутрішньобанківського управління.

Власний капітал виконує роль захисного механізму, проте не всі елементи власного капіталу однаково мають такі захисні властивості. Багато з них мають певні особливості, які впливають на здатність елемента відшкодовувати надзвичайні непередбачені витрати. У зв'язку з цим у структурі власного капіталу виділяється два рівні:

- 1) основний (базовий) капітал - капітал першого рівня.
- 2) додатковий капітал – капітал другого рівня.

Така структура обумовлена рекомендаціями Базельського комітету [26]. Слід зазначити, що окремі науковці сукупністю основного та

додаткового капіталу за вирахуванням відвернень з урахуванням основних засобів вважають капітал банку в цілому [62, с. 146].

Проте існує й інша позиція. Так, наприклад, Г. П. Куліш наводить наступну схему (рис. 1.3):

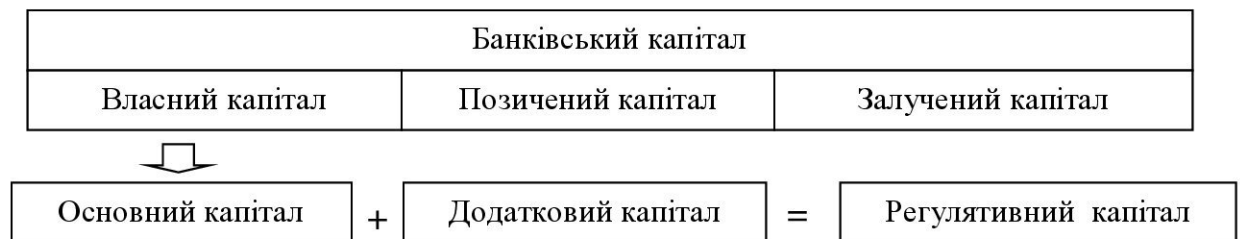

Рис. 1.3. Складники банківського капіталу

Джерело: складено за даними [45, с. 673]

Подібну позицію займає і Ю.В. Масюк, який зазначає, що банківський капітал складається з двох рівнів, а далі вказує, що основний капітал є найстабільнішою частиною власного капіталу [54, с. 716].

Основним капіталом слід вважати кошти, які банк може безперешкодно використовуватиме на покриття можливих несподіваних збитків. Елементи базового капіталу відображаються в звітах, що публікуються банком, складають основу, на якій ґрунтуються багато оцінок якості роботи банку, і, нарешті, впливають на його дохідність і ступінь конкурентоспроможності. На думку Ю.В. Масюка до структури основного капіталу входять:

- 1) сплачений зареєстрований статутний капітал;
- 2) резерви, які були створені чи збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку, вони оприлюднені банком у звітності, зокрема до них відносяться наступні:
  - дивіденди, направлені на збільшення статутного капіталу;
  - емісійні різниці – це сума перевищення доходів від первинної емісії власних акцій тощо над їх номіналом;
  - резервні фонди, які створюються у відповідності з законодавством законами України;
  - загальні резерви, які створюється для покриття невизначеного ризику

під час банківських операцій;

- прибуток минулих років;
- прибуток минулих років, який очікує затвердження [54, с. 716].

Капітал другого рівня становлять приховані резерви, які мають менш постійний характер і можуть лише за обмежених умов бути спрямовані на зазначену вище мету. Вартість таких коштів здатна протягом певного часу змінюватись.

Складові цього виду капіталу постійно регулює НБУ, який формує список структурних складових для додаткового капіталу, а також умови такого включення. Так, наприклад, додатковий капітал може включати:

- 1) прибуток поточного року;
- 2) резерви під звичайну стандартну заборгованість інших банківських установ;
- 3) результати переоцінки статутного капіталу з врахуванням індексів девальвації чи ревальвації;
- 4) резерви під звичайну стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями;
- 5) результат переоцінки основних засобів;
- 6) субординований борг, прирівняний до капіталу [54, с. 717].

Виходячи з вимог Інструкції «Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України» структура власного капіталу представлена на рис. 1.4.

Статутний капітал за нормами Закону України «Про банки і банківську діяльність» – це сплачена грошовими внесками учасників банку вартість акцій, паїв банку в розмірі, визначеному статутом [1]. Саме він складає основу власного капіталу банку. Окрім цього виділяють незареєстрований статутний капітал та сплачену і несплачену частини статутного капіталу.

Рис. 1.4. Структура власного капіталу

Джерело: складено за даними [3]

Надзвичайно важливу роль у власному капіталі банківської установи відіграє прибуток. Саме з нього відбувається формування резервів та фондів. При цьому особливим резервом, який залишається після оподаткування банківської діяльності, є нерозподілений прибуток, який вважається джерелом внутрішнього походження власного капіталу. За його допомогою фінансуються резерви під виплату дивідендів, капіталізація банку [14, с. 531].

Отже, власний капітал слід розуміти як сукупність коштів, які були внесені акціонерами в момент створення банку, отриманих в процесі подальшого функціонування банку та реінвестованих в капітал з метою забезпечення фінансової стійкості та економічної самостійності.

1.2. Методи нарощування власного капіталу банків

Сучасні виклики (фінансові кризи, політична нестабільність, процеси глобалізації) вимагають забезпечення надійності та сталого розвитку банків. Вирішення цього завдання в таких умовах неможливе без нарощування капіталу. Тобто нарощення власного капіталу – це ключ до стабільного розвитку через збільшення обсягів банківських операцій, нарощення мережі філіалів, підвищення прибутковості, забезпечення інтересів засновників та вкладників.

З питанням нарощення власного капіталу в теорії банківської справи пов'язують термін «капіталізація». Сутність цього терміну обумовлене такою властивістю капіталу як принесення додаткової вартості. На думку Х. П. Паньків капіталізацію можна трактувати як систему взаємодій, націлених на нарощення власного капіталу через збільшення нерозподіленого прибутку, концентрації капіталу, емісії акцій, консолідації банків, з метою збільшення економічної ефективності та фінансового потенціалу [63, с. 21]. Проте цей термін науковець розкриває через перелік методів нарощення власного капіталу банку.

Зазначимо, що у світовій теорії та практиці виділяють два напрями тлумачення терміну «капіталізація». У рамках першого напрямку, що тісно пов'язаний із фондовим ринком, розглядають капіталізацію (ринкову капіталізацію) як вартість цінних паперів компанії з котирування на фондовій біржі. Другий напрямок характеризує капіталізацію стосовно матеріальних відносин, тут базовою категорією є капітал, тобто під капіталізацією розуміється процес нарощування капіталу у вигляді прибутку. Цей напрямок пов'язує капіталізацію з розміром власного капіталу як фінансового інституту, а також із рівнем достатності капіталу за Базелівськими угодами.

Натомість О.В. Лисенок вважає, що існує не два, а три основні підходи до капіталізації. За першим цей термін слід розглядати як метод оцінки вартості майна за розміром прибутку. Другий спирається на спрямування частини прибутку на збільшення власного капіталу, а третій – це спосіб збільшення статутного капіталу [50, с. 64]. Сам автор вважає, що капіталізацію слід вважати багатофункціональним показником для управління фінансами банку.

На думку А.В. Олійника банки збільшують власний капітал з наступною метою:

- 1) розширення діяльності;
- 2) підтримки діяльності у разі необхідності;
- 3) виконання законодавчо встановлених вимог щодо мінімального

розміру статутного та регулятивного капіталів;

4) капіталізації банку як заходу протидії банкрутству [58, с. 162].

В.С. Стойка стверджує, що серед вчених капіталізація розглядається з чотирьох позицій:

1) процес збільшення капіталу банку, насамперед, з допомогою внутрішніх джерел;

2) спрямування частини прибутку на збільшення власного капіталу банку (реінвестування прибутку);

3) спосіб збільшення статутного капіталу банку шляхом перерозподілу власного;

4) збільшення капіталу банку з метою його економічної ефективності (тобто достатності, прибутковості, фінансової стійкості).

На погляд В. С. Стойки, капіталізація банку – це процес збільшення капіталу банку за рахунок реінвестування прибутку, а також залучених джерел із підвищення його економічної ефективності [72, с. 186].

Нарощування обсягів капіталу банківськими установами необхідне, з одного боку, для забезпечення їх надійного та стабільного функціонування, мінімізації ризиків, тобто для запобігання кризовим проявам у банківській діяльності. З іншого боку, капіталізація банківської системи необхідна для розширення їх активних операцій, підвищення конкурентоспроможності, зміцнення довіри клієнтів до банківських установ та згодом стимулювання соціально-економічного розвитку банку.

Джерела приросту банківського капіталу зазвичай поділяються на дві групи:

1) внутрішні (прибуток, переоцінка фондів);

2) зовнішні (випуск акцій, капітальних боргових зобов'язань, облігацій).

Водночас окремі науковці більш виважено підходять до методів нарощення власного капіталу банків. Так, наприклад, на думку Х. П. Паньків можна виокремити важелі, методи, інструменти та забезпечення капіталізації банків, які в своїй сукупності утворюють єдиний фінансовий механізм. Так,

наприклад, авторка вважає, що до методів можна віднести планування, аналіз, мотивування, облік, контроль та регулювання. Серед інструментів науковець виокремлює зміну облікової ставки; визначення умов преміювання; встановлення порядку розподілу прибутку та виплати дивідендів; законодавчі методи оподаткування та вимоги до резервування тощо. Серед засобів забезпечення Х. П. Паньків виділяє нормативно-правове, аналітико-інформаційне та організаційно-методичне забезпечення, а серед важелів капіталізації: облікову ставку; податки; прибуток; кредити; ринкове вартість акцій; нормативи; дивіденди; матеріальне стимулювання. Окрім цього, саме до важелів капіталізації вчена відносить методи внутрішніх та зовнішніх джерел поповнення власного капіталу [63, с. 32].

О. М. Юнко вважає, що збільшення капіталізації банків досягається за рахунок наступних методів:

- 1) реінвестування прибутку;
- 2) залучення субординованого боргу;
- 3) вихід на первинний та вторинний ринки цінних паперів;
- 4) злиття і поглинання;
- 5) залучення іноземного капіталу та ін. [79, с. 477].

Основним внутрішнім джерелом приросту власного капіталу для банку є накопичення прибутку шляхом створення різних фондів або у нерозподіленому вигляді. Це нерідко найлегший і найменш дорогий спосіб поповнення капіталу, особливо для банків, діяльність яких характеризується високою нормою прибутку. Крім того, залучення капіталу з внутрішніх джерел не несе в собі загрози втрати контролю над банком його акціонерами та зниження прибутковості акцій. Недолік такого способу збільшення обсягу капіталу у тому, що прибуток, оподатковується податками. Значний вплив на розмір прибутку надають зміни економічних умов, відсоткові ставки, валютного курсу тощо. Тобто зміни, якими банк не має можливості прямо керувати. Крім того, розмір одержуваного банком прибутку є результатом здійснення ним конкретної кредитної, інвестиційної, фінансової та

дивідендної політики, тому підсумки його діяльності можуть призвести як до збільшення обсягу власного капіталу, і до скорочення внаслідок виникнення збитків.

Ефективність нарощення цього джерела напряду залежить від дивідендної політики. Величина прибутку, що залишається у розпорядженні банку, має першорядне значення управління його капіталом. Низький рівень прибутку веде до повільного зростання внутрішніх джерел капіталу, внаслідок чого підвищується ризик банкрутства та стримується зростання суми активів та, відповідно, доходів. Висока частка прибутку, що спрямовується на збільшення обсягу капіталу, призводить до зниження розміру виплачуваних дивідендів. У той же час високі дивіденди викликають зростання курсової вартості акцій банку, що полегшує нарощування капіталу за рахунок зовнішніх джерел. Дивіденди у разі виконують подвійну функцію: збільшують доходи акціонерів банку та полегшують нарощування його капіталу за рахунок додаткового випуску акцій.

Оптимальною дивідендною політикою буде та, що максимізує ринкову вартість інвестицій акціонерів. Банк зможе залучати нових акціонерів та зберігати старих, якщо прибутковість акціонерного капіталу щонайменше дорівнює прибутковості інвестицій в інші сфери бізнесу з тим самим ступенем ризику.

В умовах розвиненого ринку важливим завданням для банків є вироблення стабільної дивідендної політики. Коли розмір дивідендів підтримується на постійному рівні, інвестори розглядають їх як майже стабільні доходи та банк виглядає для них досить привабливо. Водночас регулятор може суттєво впливати на дивідендну політику банків. Так, наприклад, в листі, який було надіслано Національним банком України на початку 2020 року було рекомендовано з метою збереження капіталу на фоні поширення економічної кризи, зумовленої пандемією коронавірусної хвороби COVID-19, утриматися від розподілу прибутків через виплату дивідендів щонайменше до жовтня 2020 року [8].

Основним фактором, що впливає на прийняття керівництвом банку рішення про прийнятні розміри утримання прибутку та дивідендів, а значить на достатність власного капіталу є плановане зростання суми активів. Банк не може допустити надмірного зниження відношення обсягу власного капіталу до суми активів. Іншими словами, необхідно розрахувати, як швидко має зростати величина прибутку банку, щоб забезпечити незмінність зазначеного відношення, якщо банк продовжує сплачувати дивіденди своїм акціонерам за постійною ставкою.

В цьому випадку як інструмент управління капіталом використовується коефіцієнт внутрішнього зростання капіталу, що характеризує здатність банку самостійно нарощувати власний капітал. Коефіцієнт внутрішнього зростання капіталу (Квзк) визначається величиною прибутку банку капітал і сумою, яка не розподіляється, тобто. накопичуваного, прибутку:

$$Квзк = ПНК * К_{нак}, \quad (1.1)$$

де

Квзк – коефіцієнт внутрішнього зростання капіталу;

ПНК - величина прибутку на одиницю власного капіталу;

К_{нак} - коефіцієнт накопичення (частка утримання прибутку).

Для більш детального аналізу факторів, що впливають на темпи внутрішнього капіталоутворення, формулу (1.1) необхідно подати у такому вигляді:

$$Квзк = ПР * ІА * МК * К_{нак}, \quad (1.2)$$

де

ПР - прибутковість (ПР = чистий прибуток після оподаткування / поточні доходи);

ІА - коефіцієнт використання активів (ІА = поточні доходи / активи);

МК - Мультиплікатор капіталу (МК = активи / власний капітал).

Формула (1.2) показує, що за необхідності збільшення обсягу капіталу за рахунок внутрішніх джерел треба збільшити або суму чистого прибутку, або

її розмір утримання, або те й інше. У свою чергу, на величину прибутку на капітал надають вплив три основні фактори: прибутковість, ефективність використання активів (прибутковість активів), мультиплікатор капіталу. Посилення впливу будь-якого з цих факторів при інших незмінних умов сприяє підвищенню рівня внутрішнього капіталоутворення.

Таким чином, якщо керівництво банку прагне до нарощування власного капіталу, воно має зосередитися на скороченні витрат, підвищенні прибутковості, оптимізації фінансової та дивідендної політики. Керуючи власним капіталом банку, керівники його повинні передусім оцінити зазначені чинники, та визначити джерела приросту капіталу.

Окрім вищенаведеного шляхи нарощування власного капіталу банку можуть бути і непрямыми (такими, що впливають на різні складові власного капіталу непрямо, а опосередковано):

По-перше, це розробка механізму запобігання та зниження ризиків, які можуть бути додатково привнесені до вітчизняної банківської системи у зв'язку з розширенням інтеграційних процесів та інструментів його реалізації [77, с. 25]. Для цього, необхідно:

- 1) удосконалити законодавчо-нормативне забезпечення умов та порядку допуску іноземних банків на внутрішній ринок банківських послуг;
- 2) удосконалити нормативно-правове забезпечення при здійсненні стрес-тестування банків на основі використання методик, які впроваджені та діють у Європі;
- 3) вести подальшу роботу щодо розвитку системи інструментів мінімізації ризиків діяльності банків, зокрема валютного ризику та ризику ліквідності, з урахуванням передового світового досвіду та з метою недопущення використання цих інструментів для посилення тиску на національну валюту та використання для цілей одержання спекулятивних прибутків.

По-друге, збільшення ринку роздрібного та корпоративного кредитування. На сьогоднішній момент спостерігається уповільнення цього

сегменту не лише у зв'язку з загальним уповільненням економічного зростання, та у зв'язку з такими факторами:

- 1) підсиленням регуляторного навантаження;
- 2) зниженням платіжної дисципліни – підвищенням конкуренції на банківського ринку та насиченням ринку банківських послуг.

По-третє, зменшення частки впливу політичної ситуації в країні на кредитну та інвестиційну політику банків.

По-четверте, збільшення частки кредитування картковими продуктами як найбільш технологічними та швидко адаптованими під будь-які потреби.

По-п'яте, підвищення уваги управлінню лояльністю клієнтів як одному зі способів збільшення прибутковості банків.

Банки, які «зростають» швидше, ніж це дозволяє норма внутрішнього зростання капіталу, повинні залучати додатковий капітал із зовнішніх джерел. Зовнішніми джерелами приросту власного капіталу банку виступають випуск та продаж звичайних та привілейованих акцій, емісія капітальних боргових зобов'язань, продаж активів та оренда деяких видів основних фондів, зокрема будівель, які належать банку, обмін акцій на боргові цінні папери тощо [30, с. 149].

В.В. Коваленко звертає увагу на такий потужний механізм забезпечення достатності капіталу банку, як процес злиття та поглинання. Водночас науковець зауважує, що вітчизняна практика свідчить про примусовість характеру цього методу [38, с. 78].

Вибір одного із зазначених джерел залежить головним чином від того, який ефект буде досягнутий за рахунок застосування цього джерела щодо доходів акціонерів. Зазвичай такий ефект вимірюється величиною прибутку однією акцією. Іншими важливими факторами, які мають бути враховані керівництвом банку при прийнятті рішення про вибір джерела приросту капіталу, є:

- 1) відносні витрати, пов'язані з кожним джерелом приросту капітальних засобів (включаючи процентні витрати, витрати та комісійні платежі з

розміщення цінних паперів, і навіть інспекційні витрати);

2) вплив на розмір власності банку існуючих та потенційних акціонерів та здійснення ними контролю за діяльністю банку;

3) відносний ризик, пов'язаний із кожним джерелом приросту капіталу;

4) загальна схильність банку до ризику, що виражається такими показниками, як співвідношення сукупного обсягу виданих кредитів та суми активів банку, або величини депозитів, чи обсягу капіталу банку;

5) сила (слабкість) ринків капіталу, на які може здійснюватись залучення нових капітальних коштів;

6) характер регулюючих нормативних актів, що стосуються як обсягу, так і структури власного капіталу.

Випуск та продаж звичайних та привілейованих акцій відносяться до найбільш дорогих способів поповнення капіталу через високі витрати на підготовку нової емісії та розміщення акцій. Крім того, виникає ризик, пов'язаний із великими доходами акціонерів проти доходами власників боргових зобов'язань.

У вітчизняній практиці додатковий випуск акцій веде, як правило, до зростання величини одразу трьох елементів власного капіталу банку: статутного капіталу, емісійного доходу та резервного капіталу, мінімальний розмір якого прив'язаний до обсягу статутного капіталу.

Використання цього джерела приросту капіталу несе у собі загрозу розмивання існуючої структури акціонерного капіталу, контрольних пакетів акцій. У багатьох випадках прагнення зберегти контроль над банком спонукає акціонерів накладати вето на нові випуски акцій. Оскільки власники привілейованих акцій мають первинне право на прибуток банку по відношенню до власників звичайних акцій, дивідендні виплати останнім можуть знизитись після випуску привілейованих акцій. Однак у порівнянні з борговими зобов'язаннями привілейовані акції мають більшу гнучкість, оскільки виплата дивідендів із них який завжди є обов'язковою.

У західній практиці збільшення обсягу власного капіталу банки широко

використовують випуск облігацій чи отримання кредиту терміном понад п'ять років при дотриманні заздалегідь обумовленого порядку їх погашення у разі банкрутства банку. Такі капітальні боргові зобов'язання, що погашаються після задоволення всіх претензій кредиторів, але раніше випуску власних акцій, отримали назву субординованих зобов'язань. Перевага цього джерела нарощування капіталу полягає в тому, що відсоткові виплати за субсидованим боргом виключаються із розміру оподатковуваного доходу. Якщо позикові кошти приносять дохід, величина якого перевищує суму відсоткових виплат за ними, то випуск субсидованих зобов'язань може забезпечити підвищення прибутку однією акцією. Оскільки після закінчення терміну субсидовані зобов'язання необхідно погашати, банки, що «зростають», часто вдаються до рефінансування субсидованого боргу, тобто. здійснюють погашення облігацій, яким минув термін позики, за рахунок коштів від облігацій нового випуску. Це дозволяє банку, що відчуває потребу у фінансуванні свого зростання, мати боргові зобов'язання як постійне джерело поповнення власного капіталу.

Для підтримки своєї діяльності банки також іноді продають наявні у них будівлі і беруть потім їх у найм у нових власників. Цей вид угоди забезпечує додатковий приплив коштів, а також отримання суттєвої добавки до власного капіталу, що посилює капітальну позицію банку.

Така операція, як обмін акцій на боргові цінні папери, проводиться в тому у разі, якщо банк у складі додаткового капіталу має субординовані облігації. На балансі банківських установ ці облігації враховуються за емісійною (номінальною) вартістю. Для їх погашення банк, як правило, має накопичувати фонд погашення.

Цікаво, що окремі науковці до методів нарощення власного капіталу банку включають і макропруденційні інструменти. Так, наприклад, О. А. Криклій до них відносить наступні: буфер запасу (консервації) капіталу; буфер капіталу (додатково); контрциклічний буфер капіталу; секторальний буфер капіталу (антициклічний); змінні коефіцієнти ризику при розрахунку

нормативу достатності капіталу; коефіцієнт левериджу; обмеження розподілу прибутку [44, с. 47].

В цьому контексті слід звернути увагу на ще один метод нарощення капіталу банків. Одним із сучасних заходів щодо збільшення капіталу банків є докапіталізація банків через облігації державної позики.

Докапіталізація банків за рахунок коштів бюджету – явище не нове ні для України, ні для країн із розвиненою економікою. Ще в кризу 2008 року багато країн надали банкам капітал першого рівня, головним чином через придбання державою привілейованих акцій чи інших гібридних інструментів, що відповідають критеріям капіталу першого рівня. Так, наприклад, у США обсяг подібних вливань досяг трильйона доларів. В Україні обсяги такої докапіталізації в 2009 р. склали 40 млрд. грн. [63, с. 79]

Таким чином, для забезпечення надійності та сталості розвитку, розширення діяльності, підтримку цієї діяльності у випадку необхідності, а також для виконання законодавчо встановлених вимог банки використовують різні методи нарощення власного капіталу.

1.3. Методичні підходи до оцінки достатності власного капіталу банку

Визначення ролі та значення власного капіталу в діяльності банківської установи можлива лише за умови з'ясування його достатності.

Оцінка достатності тісно пов'язана з регулювною функцією власного капіталу банку. Капітал банку можна вважати регулятором розширення фінансової діяльності в довгостроковий період. Саме тому регулювання розміру власного капіталу стало інструментом обмеження ризиків для банку, підтримки довіри клієнтів, захисту системи страхування депозитів.

Власний капітал банківської установи становить основу його діяльності та є важливим джерелом фінансових ресурсів. Він повинен бути достатнім для

того, щоб підтримувати довіру клієнтів до банку та переконувати кредиторів у його фінансовій стійкості, вселяти позичальникам впевненість, що банк здатний задовольнити їх потреби та відповісти за всіма своїми зобов'язаннями. Таким чином, посилена увага державних та міжнародних наглядових органів до величини та структури власного капіталу банківської установи, показнику його достатності пояснюється тим, що ці показники були віднесені до найважливіших в оцінці надійності банку.

Можна зазначити, що термін «достатність капіталу» відображає загальну оцінку надійності банку, ступінь його схильності до ризику. Якщо виходити з норм Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків України», то під достатністю капіталу розуміється спроможність банку захистити кредиторів та вкладників від непередбачених збитків, яких може зазнати банк у процесі своєї діяльності залежно від розміру різноманітних ризиків [4].

На думку О. В. Лисенка достатність власного капіталу означає ситуацію, коли його розмір забезпечує фінансову стійкість, надійність та надає можливості поглинути ризики при збереженні належної платоспроможності в кризовій ситуації [50, с. 64]. Автор зауважує, що саме достатність власного капіталу характеризує здатність банку покривати збитки, що виникають під час діяльності за рахунок цього виду капіталу.

О. А. Криклій пропонує два підходи до розуміння достатності власного капіталу банку. За першим підходом (кількісним) достатність капіталу розуміється автором як рівень відповідності вимогам банківського нагляду та комплексу внутрішніх індикаторів, які надають критеріальні оцінки параметрів достатності капіталу з виділенням капіталізованого, квазікапіталізованого та недокапіталізованого банків.

За другим підходом (якісним) достатність капіталу розуміється як здатність банку протистояти негативному впливу ендегенних факторів, компенсувати наслідки банківських ризиків з метою збереження максимальної ефективності діяльності [44, с. 43].

Цікаво, що такий підхід в цілому відповідає внутрішньобанківському підходу, за яким передбачається встановлення в політиці банку орієнтирів для визначення розміру капіталу, який має бути достатнім для покриття ризиків з урахуванням стану операційного середовища. Такий підхід передбачає визначення достатності капіталу як інтегративної характеристики на основі системи показників-індикаторів, що характеризують рівень капіталізації банку. А другий підхід відповідає регуляторному підходу, за яким НБУ передбачається встановлення обов'язкових до виконання кількісних вимог до розміру та структури капіталу.

Трактування капіталу як «буфера» проти збитків обумовлює зворотну залежність між величиною капіталу та схильністю банку до ризику. Звідси впливає основний принцип достатності: обсяг власного капіталу повинен відповідати обсягу активів з урахуванням ступеня ризиків.

Проблема визначення достатності капіталу банку протягом тривалого часу є предметом наукового дослідження та суперечок між банками та регулюючими органами. Банки віддають перевагу тому, щоб обходитися мінімумом капіталу, і при цьому підняти показники прибутковості та зростання активів. Контролери вимагають від банку більшого, чим у них є, обсягу власного капіталу для зниження ризику банкрутства, хоча в більшості випадків банкрутства викликані поганим управлінням, а добре керовані банки можуть існувати з відносно низьким розміром власного капіталу.

Базельський комітет визначає такі принципи оцінки банками необхідного розміру капіталу [26]:

- 1) банки мають володіти методами достатності власного капіталу по відношенню до своїх ризикових параметрів;
- 2) наглядові органи мають перевіряти банківські методи розрахунку і стратегію підтримки достатності капіталу на належному рівні, перевіряти можливості банків дотримуватися визначених норм і самі контролювати достатність капіталу;
- 3) наглядові органи мають дотримуватись думки, що банки зобов'язані

мати власний капітал у більших розмірах, ніж це обумовлено наглядово-нормативними вимогами про мінімально допустимий рівень капіталу;

4) наглядові органи мають своєчасно втручатися у діяльність банку, щоб попередити зниження рівня достатності капіталу нижче норми, обумовленої ризиковими характеристиками банку. Вони повинні вимагати застосування негайних адекватних заходів, якщо рівень достатності капіталу не відновлюється.

На думку Н. С. Островської, розмір власного капіталу залежить від багатьох факторів. До таких чинників науковець відносить наступні:

1) специфіка клієнтури кожного банку. Так, наприклад, у випадку значної кількості дрібних вкладників обсяг власних коштів потрібен менший, ніж при значній кількості вкладників великих;

2) рівень встановлених мінімальних вимог НБУ до статутного капіталу. Зміна цих вимог приводить до необхідності зростання обсягів власного капіталу;

3) характер активних операцій. У випадку здійснення банком ризикованих операцій виникає потреба щодо збільшення розміру власного капіталу [62, с. 146].

Зазначимо, що надмірна капіталізація банку, випуск зайвої кількості акцій порівняно з оптимальною потребою у власному капіталі не завжди є благом. З іншого боку, при заниженому розмірі капіталу банк несе невідповідну відповідальність перед вкладниками: відповідальність банку обмежується його капіталом, а вкладники та інші кредитори ризикують більшим обсягом коштів, довірених йому. Вимога про збільшення банківського капіталу, крім інших обумовлюється низкою таких чинників, як:

1) більш мінлива, ніж у промислових підприємств, ринкова вартість активів банків, оскільки вона залежить від зміни процентних ставок, фінансового стану його позичальників, ситуації на фондовому та валютному ринках;

2) наявність непостійних джерел короткострокових ресурсів, від яких

великою мірою залежить банк. Багато з таких ресурсів можуть вилучатися на першу вимогу, тому будь-яка подія політичного чи економічного життя може спровокувати масовий відтік ресурсів банку, як це спостерігалось в 2014-2015 рр. в Україні, що було викликано зміною влади та подіями на Сході України та в Криму.

Визначення достатньої величини капіталу та підтримання її у встановлених межах є одним із основних способів управління капіталом, як з боку регулюючих органів, так і банку. Тому постійний аналіз структури та величини капіталу виступає обов'язковою умовою сучасного управління банком. Аналіз достатності власного капіталу проводиться з метою виявлення ступеня стійкості капітальної бази банку та визначення достатності капіталу покриття втрат від прийнятих банками ризиків. Відомо, що на величину достатності власного капіталу банку впливають обсяг, склад, якість та характер активних операцій. Орієнтація банку на проведення переважно операцій, пов'язаних із великим ризиком, що вимагає відносно великого розміру власних коштів, і навпаки, переважання в кредитному портфелі банку позик мінімальним ризиком допускає відносно зниження величини власного капіталу. Розмір власного капіталу, необхідного банку залежить також від специфіки його клієнтів. Переважна більшість клієнтів банку великих кредиторістких підприємств вимагає від нього більшого розміру власних коштів, порівняно з величиною капіталу банку, орієнтованого обслуговування дрібних позичальників (при однаковому обсязі активних операцій), оскільки в першому випадку у банку будуть великі ризики на одного позичальника.

При визначенні необхідного розміру капіталу банку слід у насамперед враховувати мінімально допустимий розмір його капіталу та встановлені регулюючими органами нормативи при розрахунку яких використовується величина власні кошти (капіталу) банку.

Так, наприклад, відповідно до ст. 31 Закону України «Про банки і банківську діяльність» мінімальний розмір статутного капіталу банку в момент його реєстрації та функціонуючого банку має складати не менше ніж

200 млн. грн. [1]. Причому НБУ має право для окремих банків встановлювати суму, яка перевищує цю мінімальну межу.

Вітчизняна практика банківського регулювання визначала спочатку два, а з 2019 року – три нормативи, які відносяться до бази власних ресурсів. Вони закріплені в Порядку регулювання діяльності банків в Україні [4].

А.В. Олійник для оцінки рівня капіталізації пропонує використовувати наступну систему показників: коефіцієнт капіталізації, %; темп приросту власного капіталу, %; норматив адекватності регулятивного капіталу, %; співвідношення приросту капіталу до активів, %; коефіцієнт захищеності коштів клієнтів капіталом; коефіцієнт захищеності наданих кредитів капіталом; рентабельність капіталу (ROE), %; рентабельність активів (ROA), %; коефіцієнт покриття зобов'язань, % [58, с. 162].

І.Б. Дмитренко зазначає, що особливу уваги серед цих показників слід звернути на рентабельність капіталу банків. Надвисоке негативне його значення свідчить про дефіцит поповнення власного капіталу банків за рахунок такого джерела, як прибуток [25, с. 129].

Суттєву увагу зв'язку кредитів та власного капіталу приділяв А.В. Олійник, який вважав, що в ситуації, коли стан погашення кредиту незадовільний при наявності недіючих кредитів, банк частину власного капіталу може спрямовувати на їх погашення. Цим він забезпечить свою платоспроможність та ліквідність. Відповідно прослідковується зв'язок кредитів з надійністю банку: чим нижче значення показника співвідношення проблемних кредитів без врахування сформованих резервів до власного капіталу банку, тим надійнішим слід вважати банк [58, с. 161].

О.В. Венгерова стверджує, що за операційним ризиком достатність капіталу визначається трьома методами:

- 1) базового індикатору (Basic Indicator Approach - BIA);
- 2) стандартним (Standardized Approach - STA);
- 3) амбіційним (Advanced Measurement Approach - AMA) [11, с. 138].

Згідно до методу базового індикатору під операційний ризик

розраховується власний капітал, який дорівнює за величиною триразовому середньому значенню встановленого відсоткового показника α ($\alpha=15\%$ – це коефіцієнт покриття капіталом, який встановлюється Базельським комітетом) від річного валового прибутку, що береться з позитивних значень за останні три роки.

За стандартного методу банківська діяльність поділяється на вісім напрямів активних операцій, а саме: корпоративні фінанси, торгові операції, роздрібний банківський бізнес, комерційне кредитування, платежі та розрахунки, агентські послуги, управління активами, роздрібні брокерські операції. Норма достатності капіталу для кожного напрямку розраховується шляхом множення валового прибутку на коефіцієнт β_{1-8} (β_{1-8} – коефіцієнт покриття капіталом за кожною з восьми сфер бізнесу, що встановлюється Базельським комітетом), який відповідає цьому напрямку бізнесу.

Амбіційний метод передбачає, що вимоги до капіталу встановлюються з використанням внутрішньобанківської системи оцінки операційного ризику. Вона передбачає такі етапи [26]:

- 1) збір внутрішніх даних про втрати, які напряму пов'язані з діловою активністю банку;
- 2) збір зовнішніх даних про фактичні обсяги втрат у структурних підрозділах, де відбулись такі втрати;
- 3) сценарний аналіз, що дозволяє зробити висновки про можливість настання несприятливих подій.

Банківська система оцінки ризиків має враховувати фактори організації, умов праці та внутрішнього контролю, що впливають на операційні ризики.

Окрім зазначених методів, достатність капіталу банку можна визначити методом таксономії. Цей метод дозволяє визначити рівень достатності капіталу відносно штучного показника - еталону, оптимальні значення якого сформовані з даних вибірки, що досліджується. Цей метод О.В. Венгерова описує наступним чином: розраховується для кожного банку евклідову відстань стандартизованих значень показників достатності капіталу на основі

чотирьох нормативів (H_1 , H_2 , H_3 , H_3-1) від координат точки – еталону (найбільші значення показників достатності капіталу за розрахованими нормативами). Далі формується матриця спостережень, здійснюється їх вирівнювання, отримуються координати вектора-еталону. Наступним етапом розрахунку достатності капіталу є визначення відстані між окремими спостереженнями (різних банків) і вектором еталона. Отримана відстань слугить початковим елементом для розрахунку показника таксономії.

Значення інтегрального показника змінюються в діапазоні від 0 до 1. Чим більшим є значення інтегрального показника, тим ближче воно до еталона. Це свідчить про високий рівень достатності капіталу [11, с. 143].

Дійсно, практичне значення розрахованого коефіцієнта таксономії полягає в тому, що за його допомогою можливо визначити рівень капіталізації однорідних за певною ознакою банківських установ. Це дає змогу виявити потенціал підвищення капіталізації інших установ у групі. Також інтегральний показник достатності капіталу можна вважати одним з показників надійності банківської діяльності, що дозволяє на підставі використання загальнодоступних значень економічних нормативів порівняти між собою фінансово-кредитні установи певної однорідної групи.

Для формування обґрунтованої оцінки достатності власного капіталу банку, на думку Л.В. Жердецької, першочергового значення набуває визначення розміру очікуваних збитків від можливої реалізації усіх видів ризику, в тому числі й ринкового [30, с. 150].

Висновки до розділу 1

В результаті дослідження теоретичних аспектів формування власного капіталу банківської установи можна зробити наступні висновки:

1. Власний капітал банківської установи є найважливішим джерелом ресурсів для ведення діяльності, яке спочатку формується з допомогою коштів

засновників та акціонерів, а в подальшому за рахунок і інших джерел. Запропоновано під власним капіталом розуміти сукупність коштів, які були внесені акціонерами в момент створення банку, отриманих в процесі подальшого функціонування банку та реінвестованих в капітал з метою забезпечення фінансової стійкості та економічної самостійності. В такому визначенні вперше поєднано джерела формування власного капіталу з метою його формування та значенням для банківського закладу.

Важливість власного капіталу обумовлена його функціями, яких, зазвичай, виокремлюють три: оперативна, регулярна та захисна. Вважаємо за доцільне застосувати інший підхід та виокремлювати захисну, регулюючу та функцію фінансування створення та розвитку банку. Саме в цьому випадку буде спостерігатися певна ієрархія важливості функцій (саме захисна є найважливішою функцією, регулююча функція забезпечує можливість впливу на надійність банківського закладу), остання функція вказує на важливість початкового етапу створення банку та закладає підвалини для його подальшого розвитку. В структурі власного капіталу виділяють основний та додатковий капітал. В фінансовій звітності відображається статутний капітал, незареєстрований статутний капітал, емісійні різниці та інший додатковий капітал, резерви та переоцінки, нерозподілений прибуток, резервні та інші фонди, неконтрольована частка.

2. Для забезпечення надійності та сталості розвитку, розширення діяльності, підтримку цієї діяльності у випадку необхідності, а також для виконання законодавчо встановлених вимог банки використовують різні методи нарощення власного капіталу. В цілому усі методи такого нарощення зводяться до використання внутрішніх та зовнішніх джерел. Основним внутрішнім джерелом приросту власного капіталу для банку є накопичення прибутку. Його недоліком є залежність податку на прибуток від розміру самого прибутку. Окрім того, його ефективність залежить від дивідендної політики. При використанні цього методу враховують заплановане зростання суми активів. Відповідно в цьому випадку нарощення капіталу через прибуток

буде залежати від значної кількості чинників, які впливають на розмір отриманого банком прибутку. Для залучення додаткового капіталу із зовнішніх джерел використовуються випуск та продаж звичайних та привілейованих акцій, емісія капітальних боргових зобов'язань, продаж активів та оренда деяких видів основних фондів, зокрема будівель, які належать банку, обмін акцій на боргові цінні папери тощо.

3. Достатність власного капіталу банку характеризує його надійність, міру схильності до ризику, забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності. Головним принципом достатності є відповідність обсягу власного капіталу обсягами активів з урахуванням ступеня ризиків. Для оцінки достатності капіталу банку використовують три нормативи: Н1 (мінімального розміру регулятивного капіталу), який має бути не менше 200 млн. грн., Н2 (достатності (адекватності) регулятивного капіталу), який має бути не менше 10 %, Н3 (достатності основного капіталу), який має бути не менше 7 %. Окрім цього, для оцінки достатності капіталу з різних позицій використовується система коефіцієнтів, яка включає коефіцієнт концентрації власного капіталу (незалежності або автономії), коефіцієнт концентрації залучених коштів, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт стабільності, коефіцієнт фінансового ризику (фінансового важеля), коефіцієнт захищеності доходних активів власним капіталом, мультиплікатор капіталу. За операційним ризиком достатність капіталу визначається трьома методами: базового індикатору, стандартним та амбіційним. Окрім цього для визначення достатності капіталу можна використовувати метод таксонометрії.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз якості та достатності капіталу банківської системи України

Концентрацію банківського капіталу в банківській системі слід вважати є надзвичайно важливим чинником динамічного розвитку не тільки фінансового сектору, а й усієї економіки України. Водночас потрібно розрізняти поняття «капіталізація» та «достатність капіталу». Перший стосується банківської системи в цілому, другий – більше конкретного банку. Водночас ці терміни взаємопов'язані, оскільки неможливо забезпечити належний рівень підвищення капіталізації банківської системи без забезпечення зростання обсягу капіталу окремого банку в їх сукупності. Тобто ведучи мову про аналіз достатності та якості капіталу банківської системи, мається на увазі саме її капіталізація.

При цьому слід зазначити, що для оцінки рівня капіталізації та достатності капіталу використовуються різні підходи. Основним індикатором рівня капіталізації усієї банківської системи слід вважати відношення загального банківського капіталу до ВВП. Причому для забезпечення належного рівня підвищення капіталізації банківської системи потрібно отримати випереджаюче зростання капіталу порівняно з зі зростанням рівня ВВП. Таким чином, аналіз якості та достатності капіталу банківської системи України слід розпочати зі з'ясування динаміки змін відношення загального банківського капіталу до ВВП та продовжити розрахунком аналогічного відношення регулятивного капіталу до ВВП і перейти до нормативів достатності для усієї банківської системи. Слід також звернути увагу на те, що

розрахунок слід здійснювати середньорічними показниками капіталу, оскільки в фінансовій звітності банків показники даються станом на кінець року. Дані для розрахунку показника відношення загального банківського капіталу та регулятивного до ВВП за 2016-2021 рр. представлено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Вихідні дані для розрахунку відношення загального та регулятивного банківського капіталу до ВВП за 2018-2020 рр.

Показник	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
ВВП, млн. грн.	2383182	2982920	3558706	3974564	4194102
темп зростання, %	120,4	125,17	119,3	111,69	105,52
Банківський капітал, млн. грн.	123784	161108	154960	199921	209460
Темп зростання, %	119,35	130,15	96,18	129,01	104,77
Середньорічний банківський капітал, млн. грн.	113749	142446	158034	177441	204691
Регулятивний капітал, млн. грн.	109653	115818	126117	150314	182284
Темп зростання, %	84,47	105,62	108,89	119,19	121,27
Середньорічний регулятивний капітал, млн. грн.	119735	112736	120968	138216	166299

Джерело: складено за даними [7; 22]

Далі на підставі даних табл. 2.1 розраховується відношення середньорічного обсягу банківського капіталу до ВВП. Динаміка цього показника представлена на рис. 2.1.

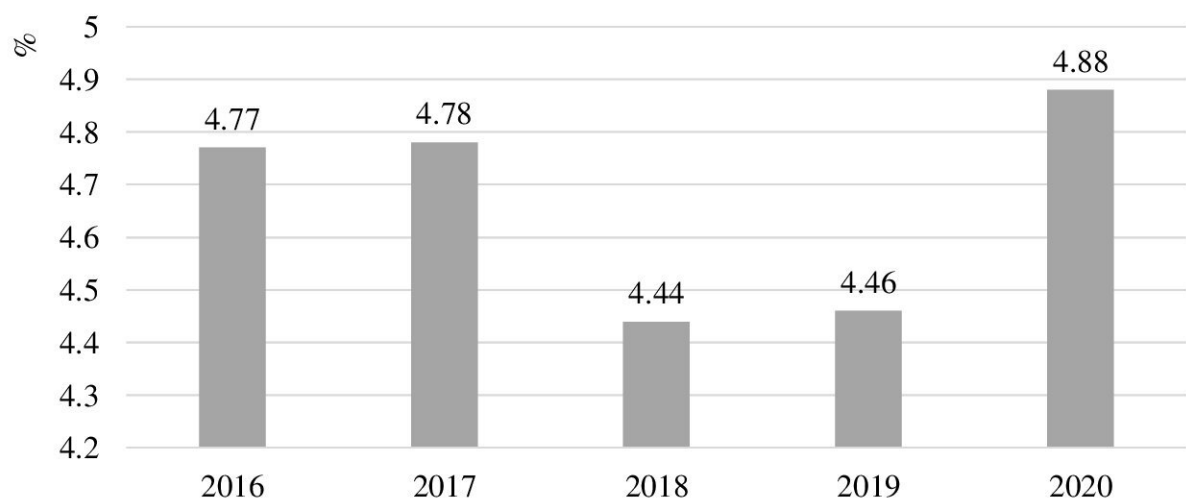

Рис. 2.1. Динаміка відношення середньорічного обсягу банківського капіталу до ВВП в 2018-2020 рр.

Джерело: розраховано за даними табл. 2.1

З рис. 2.1 видно, що відношення середньорічного обсягу банківського капіталу до ВВП в динаміці поступово зростає з 2018 р. Однак до цього воно суттєво скоротилося порівняно з 2016 та 2017 рр. за рахунок зменшення вартості банківського капіталу в 2018 р. В 2018 р. показник співвідношення склав 4,44%, то в 2020 р, він зріс на 0,44% та склав 4,88%. Цього було досягнуто за рахунок зростання ВВП на 17,85% за останні три роки при одночасному зростанні середньорічної вартості банківського капіталу на 29,52, тобто перевищенням темпів зростання вартості банківського капіталу порівняно з темпами зростання ВВП.

На рис. 2.2 представлено показник відношення середньорічного обсягу регулятивного капіталу до ВВП.

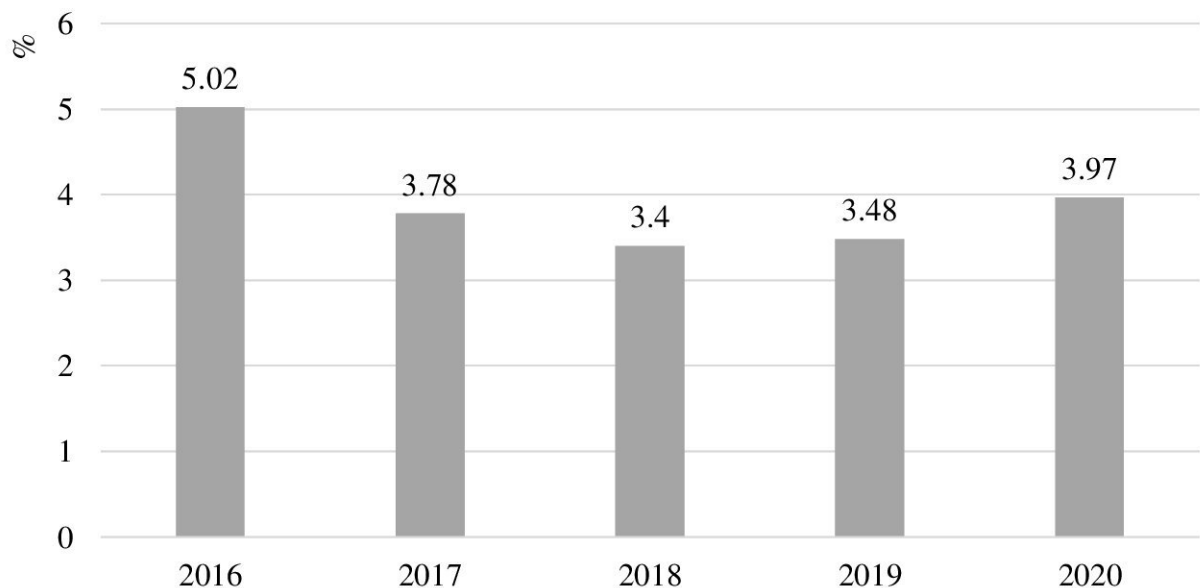

Рис. 2.2. Динаміка відношення середньорічного обсягу регулятивного капіталу до ВВП в 2016-2020 рр.

Джерело: розраховано за даними табл. 2.1

З рис. 2.2 видно, що відношення середньорічного обсягу регулятивного капіталу до ВВП в динаміці до 2018 р. скорочувалося, а з 2018 р. почало зростати. В цілому за останні три роки таке зростання склало 0,48%, що було обумовлене активним зростанням обсягу ВВП та обсягу регулятивного капіталу. Причому темп зростання вартості регулятивного капіталу суттєво

перевищував темп зростання обсягу ВВП (34% порівняно з 17,85%).

Цікаве зауваження надає Д. М. Гладких, який вважає, що в цілому, не зважаючи на те, що абсолютний розмір банківського та регулятивного капіталу по банківській системі в динаміці зростає, але у валютному еквіваленті він скорочується. За даними науковця за 8 останніх років таке скорочення по банківському капіталу склало майже в 3 рази, а по регулятивному капіталу – у 3,5 рази в доларах США [16, с. 329]. З цього вчений робить висновок про невідповідність розміру банківського та регулятивного капіталу масштабам завдань, які стоять не тільки перед банківською системою, а й перед необхідністю модернізації усієї економіки.

Окрім того, слід звернути на незбалансовану структуру статутного капіталу банківської системи України в цілому. Зокрема вона представлена в рис. 2.3 в розрізі банків іноземних банківських груп, з державною участю, та банків з приватним капіталом національного походження.

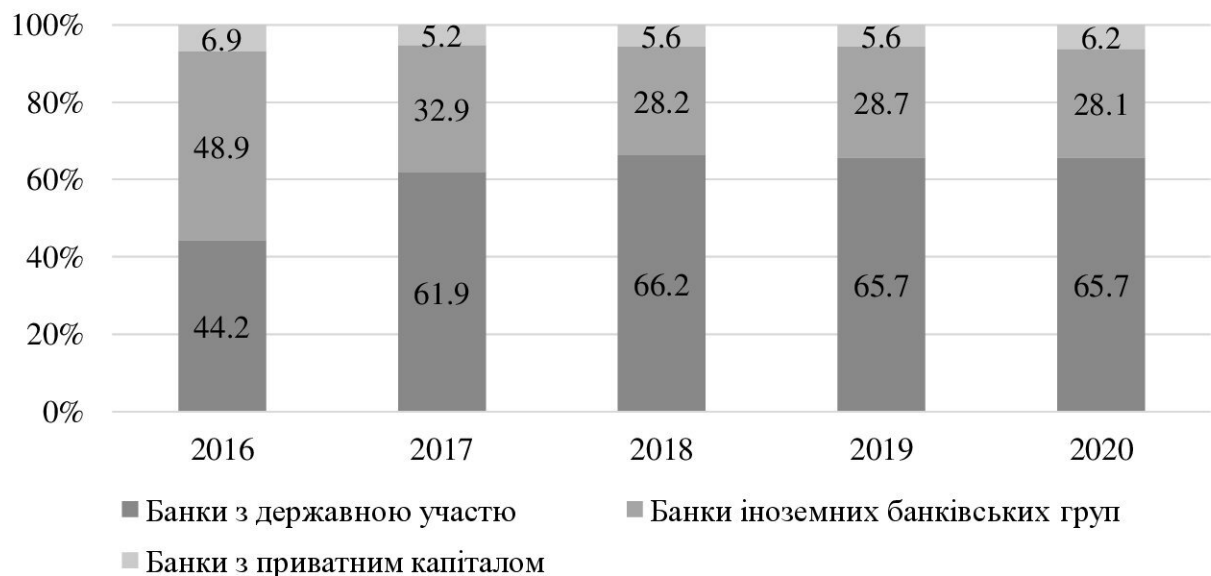

Рис. 2.3. Частка статутного капіталу груп банків у статутному капіталі банківської системи України на кінець періоду, %

Джерело: складено за даними [16]

Дані, які наведені в табл. 2.3 засвідчують, що в структурі банківського капіталу переважає капітал за участю держави. Зауважимо, що аномальне

збільшення частки держави відбувалося з 2017 р. Таке зростання стало наслідком виходу з ринку установ переважно з приватним капіталом саме національного походження. При цьому ключовою причиною санації була збитковість банківської систем, яка провокувала зниження капіталізації при подальшому оголошенні неплатоспроможними багатьох установ. Протягом 4 років фінансовий результат банківської системи був негативним (за 2014 р. – 53 млрд грн, за 2015 р. – 67 млрд грн, за 2016 р. – 159 млрд грн, за 2017 р. – 24 млрд грн.). Саме збитковість та високий ризик банкрутства системоутворюючого банку ПАТ «ПриватБанк» в 2016 р. обумовили необхідність рекапіталізації цього банку зі сторони держави на суму біля 155 млрд грн. У підсумку статутний капітал банків з державною участю за 2017–2020 рр. був нарощений з 131 до 315 млрд грн. Відповідно це підвищило частку держави в банківській системі України до 66% статутного капіталу в 2020 р. при цьому по частці банків іноземних банківських груп спостерігалось скорочення до 28,1% статутного капіталу. Частка банків з приватним капіталом національного походження знизилася до рівня 6,2% статутного капіталу. Відповідно надмірна присутність України в банківському секторі потребує скорочення через часткову приватизацію банків з державною участю. Планується зниження частки держави в банківському капіталі до рівня 25% у 2025 р. [32]. Натомість банківський капітал іноземного походження дещо стабілізувався останніми роками. При цьому в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України серед 7 показників банківської безпеки показник «Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, відсотків» визначається як оптимальний – 20–25%, задовільний – 18% (30%), незадовільний – 15% (35%), небезпечний – 12% (40%), критичний – 10% (60%) [8].

Далі наведено дані щодо динаміки нормативів достатності (адекватності) регулятивного капіталу та достатності основного капіталу. Перший має бути не менше 10, а другий – не менше 7%. Дані представлено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка нормативів достатності (адекватності) регулятивного основного капіталу банківської системи України за 2016-2020 рр.

Норматив	Роки					Зміна, %	
	2016	2017	2018	2019	2020	2020 р. порівняно з 2016 р.	2020 р. порівняно з 2019 р.
Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	12,31	12,69	16,18	19,66	21,98	9,67	2,32
Норматив достатності основного капіталу (не менше 7%)	-	-	-	13,5	15,67	-	2,17

Джерело: розраховано за даними [22]

З даних табл. 2.2 можна зробити висновок про те, що норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу за останні п'ять років відповідає нормативному значенню і в динаміці зростає (в 2020 р. на 9,67% порівняно з 2016 р., та на 2,32% в 2020 р. порівняно з 2019 р). Норматив достатності основного капіталу також за останні три роки відповідав нормативному значенню, а в динаміці зростав (в 2020 р. зріс порівняно з 2019 р. на 2,17%, до 2019 р. він не розраховувався). Також доцільним видається розрахунок наступних показників – відношення активів до ВВП, а також відношення вартості банківського капіталу до вартості активів та зобов'язань. Дані для розрахунку цих показників наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Вихідні дані для розрахунку відношення активів до ВВП та банківського капіталу до активів та зобов'язань за 2016-2020 рр.

Показник	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Активи, млн. грн.	1256299	1333831	1359703	1493298	1822841
Темп зростання, %	100,15	106,17	101,94	109,83	122,07
Середньорічна вартість активів, млн. грн.	1255342	1295065	1346767	1426501	1658070
Зобов'язання, млн. грн.	1132515	1172723	1204743	1293377	1613381
Темп зростання, %	98,42	103,55	102,73	107,36	124,74

Середньорічна вартість зобов'язань, млн. грн.	1141594	1152619	1188733	1249060	1453379

Джерело: складено за даними [7; 22]

З даних табл. 2.3 можна зробити висновок про те, що протягом 2016-2020 рр. вартість активів та зобов'язань як станом на кінець року, так і середньорічної їх вартості поступово зростало (за п'ять років на 32% щодо середньорічної вартості активів та на 27,31% щодо середньорічної вартості зобов'язань).

На рис. 2.3 представлена динаміка відношення середньорічного обсягу активів до ВВП в 2018-2020 рр.

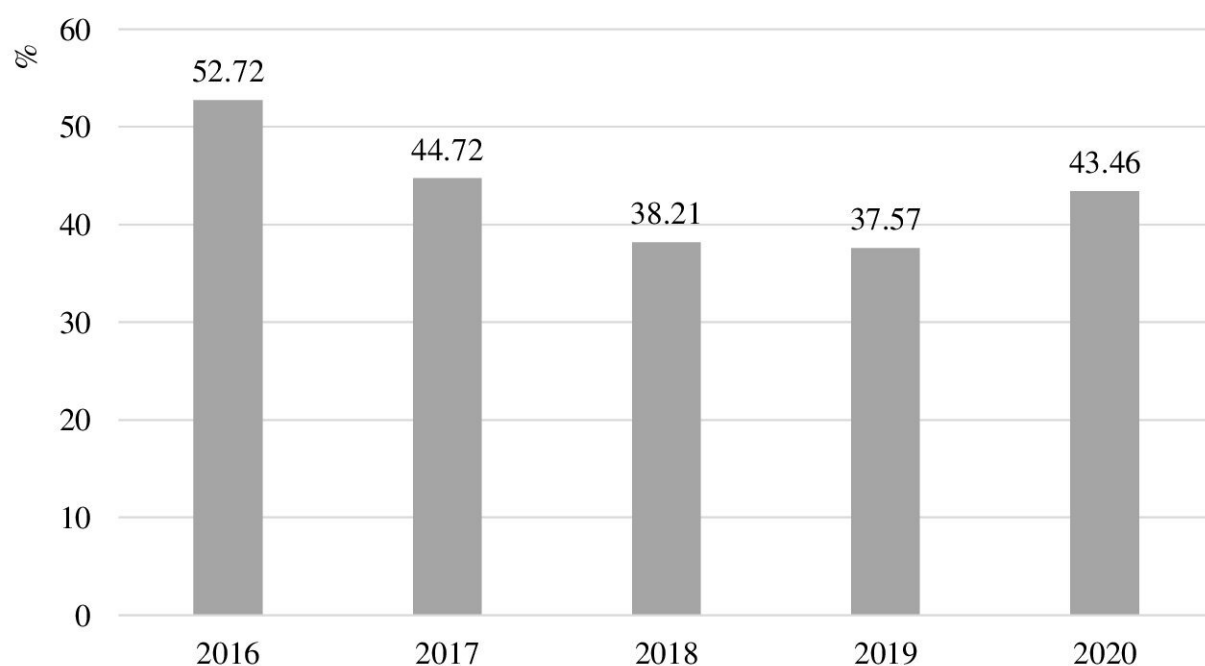

Рис. 2.3. Динаміка відношення середньорічного обсягу активів до ВВП в 2018-2020 рр.

Джерело: розраховано за даними табл. 2.2

З рис. 2.3 видно, що до 2019 р. цей показник активно скорочувався, причому в 2019 р. цей показник скоротився порівняно з 2018 р. незначно, що було обумовлено зменшенням темпів зростання вартості активів на 5,92% порівняно з темпами зростання ВВП в цьому періоді (+11,68%). Але в наступному році ситуація вирівнялася і відношення середньорічного обсягу активів до ВВП зросло до 43,46%, перевищив показник 2018 р. на 5,25% за

рахунок перевищення темпів зростання вартості активів над темпами зростання ВВП.

На рис. 2.4. представлено динаміку відношення банківського капіталу до вартості активів та зобов'язань в 2018-2020 рр.

Рис. 2.4. Динаміка відношення банківського капіталу до вартості активів та зобов'язань в 2018-2020 рр.

Джерело: розраховано за даними табл. 2.2

З рис. 2.4 можна зробити висновок про те, що відношення банківського капіталу до вартості активів та зобов'язань в 2019 р. зросло, але в 2020 р. скоротилося порівняно з 2019, хоча і перевищило рівень 2016 р. Це свідчить про певні зміни в структурі активів та пасивів банківської системи, пов'язаними з нарощеннями банківського капіталу. При цьому заважимо, що нарощування капіталу в банківській системі слід вважати ключовою компонентою у реалізації стратегії його зростання. В цьому контексті капіталізація значною мірою визначає надійність банківської системи, її потенціал проводити активні операції на рівні кожного банку.

На думку Л.М. Єріса світовий досвід підвищення низького рівня капіталізації та підтримання її в подальшому на належному рівні, який

забезпечує стабільність банківської системи, полягає, в основному, в двох альтернативних підходах. За першого підходу основним джерелом зростання капіталу слід вважати власний прибуток у сполученні з іноземним капіталом. За другого підходу збільшення власного капіталу за рахунок додаткових внесків зі сторони акціонерів [29]. При цьому слід звернути увагу на той факт, що поширення пандемії COVID-19 в Україні суттєво ускладнило операційну діяльність банківських установ та державу в особі Національного банку України та Верховну раду України послабити вимоги до банків щодо графіка нарощення капіталу.

Таким чином, на сьогодні, з однієї сторони, слід відзначити незначний абсолютний розмір банківського капіталу та регулятивного капіталу в цілому по банківській системі; незадовільну структуру банківського капіталу за рахунок домінування банків з державною участю; з іншої сторони нормативи достатності (адекватності) регулятивного капіталу та достатності основного капіталу відповідають нормативним значенням та мають позитивну динаміку, що свідчить про достатність капіталу.

2.2. Методика аналізу формування власного капіталу банку

В 2020-2021 рр. банкам довелося працювати в надзвичайно складних умовах, викликаних пандемією коронавірусу, фінансовою кризою, політичною нестабільністю, військовим конфліктом. Саме тому аналіз формування власного капіталу є актуальним, оскільки впливає на стабільність банківської діяльності. Водночас слід розрізняти аналіз, який можна застосовувати до банківської системи в цілому та до конкретного банківського закладу безпосередньо.

Вважаємо, що під аналізом власного капіталу конкретного банківського закладу слід розуміти систему суб'єкта та об'єкта аналізу, технології аналізу, його інструментарію, які націлені на досягнення цілей та завдань аналізу. При

цьому об'єктом аналізу слід вважати власний капітал банку з усіма його елементами. Суб'єктами аналізу слід вважати менеджерів, акціонерів, державні органи та інших зацікавлених осіб.

Алгоритм аналізу формування власного капіталу банку пропонуємо представити у наступному вигляді (рис. 2.5).

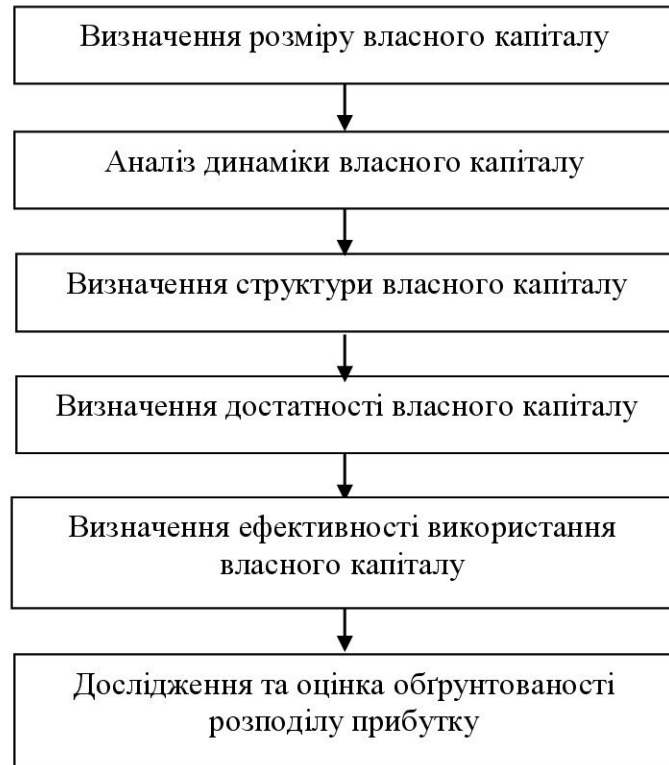

Рис. 2.5. Технологія аналізу власного капіталу банку

Джерело: власна розробка автора

Вважаємо, що інструментарій аналізу формування власного капіталу банку повинен базуватися на горизонтальному та вертикальному аналізі. Перший має спиратися на вивчення динаміки окремих складових у часі. Для цього слід розраховувати темпи росту (приросту) цих складових та визначаються загальні тенденції зміни. Другий напрям має передбачати з'ясування структури власного капіталу банку. Для цього слід розраховувати питому вагу структурних складових. Окрім цього, здійснюється аналіз відносних показників, який передбачає розрахунок різних відношень між окремими абсолютними показниками власного капіталу банку, та з'ясування взаємозв'язків цих показників. Зупинимось більш детально на цих показниках.

По-перше, це показники, які характеризують достатність власного капіталу банку. Сюди можна віднести обов'язкові нормативи капіталу, які встановлені Національним банком України. Вони представлені в табл. 2.4.

Показник Н1, який представлено в табл. 2.4 відноситься до абсолютних показників адекватності, достатності капіталу обсягам діяльності банку, а Н2 та Н3 – до відносних.

Таблиця 2.4

Алгоритм розрахунку нормативів достатності капіталу банку

Назва	Норматив	Формула розрахунку	Позначення	Нормативне значення
Н1	мінімального розміру регулятивного капіталу	$H1 = OK + ДК - В$	ОК- основний капітал; ДК- додатковий капітал, В- відвернення	200 млн. грн.
Н2	достатності (адекватності) регулятивного капіталу	$H2 = PK / (Ap + Л13)$	РК – регулятивний капітал, Ap – активи зважені за ступенем кредитного ризику, Л13 – сума відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами	Не менше 10% для діючих, що починають – протягом перших 12 місяців діяльності – не менше 15%; протягом наступних 12 місяців – не менше 12%; надалі – не менше 10%.
Н3	Достатності основного капіталу	$H3 = OK / (Ap + Свп + ОР * 10 - НКР) * 100$	ОК – основний капітал, Ap- сумарні активи, зважені на відповідний коефіцієнт ризику Свп- сукупна сума ВВП банку за всіма ІВ та БМ ОР- мінімальний розмір операційного ризику НКР- перевищення величини кредитного ризику над розміром резервів за МСФЗ; уцінки фінансових активів, що оцінюються за справедливою вартістю; очікуваних кредитних збитків, відображених за рахунками дисконтів	Не менше 7%

Джерело: складено за даними [4; 6]

Зазначимо, що два показники ($H1 > 200$ млн. грн., $H2 > 10\%$) розраховуються давно, а показник $H3 > 7\%$ розраховується лише з 2018 р. (з березня).

На думку Л.Ю. Мельничук, підвищене порівняно з Базельськими вимогами значення нормативу адекватності регулятивного капіталу в Україні (встановлено $> 10\%$ порівняно з $> 8\%$) слід розглядати як відправну точку щодо оцінки достатності. Тобто встановлення високого коефіцієнту слід вважати позитивним чинником. Водночас він не забезпечує повної достатності капіталу. Науковець таку позицію пояснює тим, що для цього необхідна оцінка ризиків, на які банк в процесі своєї діяльності наражається, а також методів управління ними, при цьому доцільно врахувати специфіку ділового середовища [55, с. 45].

Однак враховуючи таку позицію вважаємо за доцільне запропонувати враховувати й інші коефіцієнти, які будуть свідчити про достатність власного капіталу. Такі показники представлено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Коефіцієнти фінансової стійкості банку

Назва	Порядок розрахунку	Оптимальне значення
1	2	3
Коефіцієнт концентрації власного капіталу (незалежності або автономії)	$K_{KBK} = \frac{BK}{3A} * 100$	Чим вище значення, тим більш стійкий стан банку
Коефіцієнт концентрації Залучених коштів	$K_{KЗК} = \frac{3K}{3A} * 100$	Показує скільки на 1 грн. власних коштів, вкладених в активи, припадає залучених коштів
Коефіцієнт фінансової Залежності	$K_{\PhiЗ} = \frac{3A}{BK} * 100$	Збільшення в динаміці означає збільшення частки позикових коштів у фінансуванні банку
Коефіцієнт стабільності	$K_c = \frac{BK}{3K} * 100$	Не менше 5%
Коефіцієнт фінансового ризику (фінансового важеля)	$K_{\PhiВ} = \frac{3K}{BK}$	У межах 1 - 20

Продовження табл. 2.5

1	2	3
Коефіцієнт захищеності доходних активів власним капіталом	$K_{ЗА} = \frac{ВК}{ЗА - НД}$	Не менше 10%.
Мультиплікатор капіталу	$K_{МК} = \frac{ЗА}{СК}$	У межах 12,0 - 15,0.
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$K_{РВК} = \frac{ЧП}{ВК} * 100$	Зростає в динаміці, вище 0
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	$K_{ЗВК} = \frac{ОЗ}{ВК} * 100$	Зростає в динаміці, вище 0
Коефіцієнт рентабельності банківських активів	$K_{РБА} = \frac{ЧП}{А} * 100$	Збільшення в динаміці, оцінка різкості та плавності збільшення
Мультиплікатор капіталу	$K_{МК} = \frac{А}{ВК}$	Зростає в динаміці

Примітка: позначення: ВК – власний капітал, ЧП – чистий прибуток, ОЗ – основні засоби, А – активи, СК – статутний капітал, ЗА – загальні активи, ЗК – залучені кошти, НА – недохідні активи.

Джерело: розробка автора

Окрім того, доцільно запропонувати в процесі аналізу використовувати порівняльний інструментарій – для цього застосовується порівняння різних груп показників між собою.

Важливим напрямом аналізу формування власного капіталу вважаємо факторний аналіз, який передбачає визначення розмірів впливу окремих чинників. Для цього пропонуємо скористатися відповідною факторною моделлю (наприклад, на підставі моделі Дюпона для розрахунку мультиплікатора капіталу як добутку окремих елементів).

Таким чином, запропонована методика аналізу формування власного капіталу банку передбачає низку етапів за відповідним алгоритмом з використанням інструментарію горизонтального, вертикального, коефіцієнтного, порівняльного та факторного аналізу. В ході аналізу визначається розмір власного капіталу, динаміка його змін, структура, встановлюється достатність, вплив факторів, ефективність використання власного капіталу та розподіл прибутку.

2.3. Загальна характеристика АТ КБ «Приватбанк» та аналіз його активів і пасивів

АТ КБ «Приватбанк», відповідно до статутних документів, є суб'єктом господарювання, який працює в фінансовій сфері. Банк створено відповідно до чинного законодавства в 1992 р. у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю. В подальшому в 2000 р. було змінено організаційно-правову форму банку на закрите акціонерне товариство. В 2009 р. рішенням загальних зборів відбулася зміна форми з закритого на публічне товариство. В подальшому в 2011 році, АТ КБ «Приватбанк» отримав статус банку з іноземним капіталом.

Однак в 2016 р. в результаті неправильної політики власників банку він отримав статус неплатоспроможного, було запроваджено тимчасову адміністрацію.

Враховуючи той факт, що на цей час АТ КБ «Приватбанк» був лідером банківського сектору України, займав домінуючу частку на ринку банківських послуг урядом України було прийнято рішення про входження до капіталу банку держави. З цього моменту Держава через Міністерство фінансів України придбала право власності на 100% акцій Банку. Після цього було припинено повноваження тимчасової адміністрації та банк повернувся до нормального функціонування.

На сьогодні АТ КБ «Приватбанк» можна вважати не тільки системним, а й універсальним та міжрегіональним банком, який має розгалужену мережу філій та відділень, гнучку організаційну структуру управління.

Станом на кінець 2020 р. до інфраструктури АТ КБ «Приватбанку» входить 26 філій. Водночас за останні декілька років кількість філій скоротилася з майже 2200 до 1690 відділень по Україні. Сюди ж входить і філія на Кіпрі. Окрім того, управління банку звертає увагу на впровадження нових форматів обслуговування, зокрема Concept Store. В цих відділеннях станом на 1 січня 2021 р. працювало 22 тис. працівників. При цьому банк визнано одним

з найкращих роботодавців в Україні, адже кожного місця на роботу береться біля 400 нових спеціалістів банківського сектору.

АТ КБ «Приватбанк» відрізняється від інших тим, що постійно вдосконалює систему управління, намагається покращити оперативність прийняття рішень, усуває бар'єри між філіями та регіональними підрозділами, займається кооперацією взаємодії. Особливо значним є інвестування банку в офлайн-бізнесу, ІТ-технології.

Середньооблікова чисельність штатного персоналу АТ КБ «Приватбанк» має тенденцію до зменшення з 2016 року. Це обумовлено поступовим розширення надання онлайн-послуг. При цьому збільшується середньомісячна заробітна плата працівників.

АТ КБ «Приватбанк» надає усі види банківських послуг. В цілому їх можна згрупувати за клієнтами: для приватних осіб та для бізнес-клієнтів.

Для приватних осіб основними видами послуг слід назвати: депозити; платежі та перекази; кредити: картка Універсальна, оплата частинами, авто в кредит, житло в кредит; платіжні картки: Картка Універсальна, Картка для виплат, Картка Gold, Інтернет-картка, Картки рівня VIP, Картка Юніор, Картка MasterCard World, Пенсійна картка, Картка для мам, Картки Інвалідам.

Для бізнес-клієнтів надаються такі види банківських послуг: рахунок і платежі: рахунок в банку, цілодобове обслуговування, торгова виручка, приват24 для бізнесу, безготівкові платежі, регулярні платежі, платежі по телефону, платіжні вимоги, еквайринг, оплата частинами, бонус Плюс, мобільний міні-термінал, «нотаріальні платежі», прийом платежів, міні-відділення, кліринг в «Приват24»; зарплатний проект і сервіси для колективу: сервіс «Облік робочого часу», зарплатний проект, страхування колективу, послуги безпеки, УкрДок-електронний управлінський комплекс; депозити для корпоративних клієнтів; карти: Карта «Ключ до рахунку», Корпоративні картки, Реєстрові поповнення; кредити: гарантований платіж, овердрафт, кредитний ліміт, застрахований кредитний ліміт, кредит під заставу депозиту, КУБ, АгроКУБ, відновлювана кредитна лінія, «теплі» кредити для ОСББ /

ЖБК, «теплі» кредити для виробників і продавців енергозберігаючих матеріалів, лізинг сільськогосподарської техніки, лізинг обладнання, лізинг комерційного транспорту / спецтехніки; торгове фінансування, документарні операції: банківські гарантії, вексельні операції, акредитивне обслуговування, міжнародне інкасо, міжнародні банківські гарантії, міжнародні акредитиви; електронний облік, звітність та інші сервіси: електронний документообіг, електронні звіти, приват 24-1С, 1С онлайн, презентація банківських послуг у Вашому офісі, оренда приміщень у відділеннях ПриватБанку, відеоконференції, проведення тендерів в ПриватБанку, «дисконтний клуб», термінал самообслуговування, статус контрагента, поліс ОСЦПВ для юридичних осіб, страхування авіаквитків для партнерів, недержавний пенсійний фонд, онлайн-продаж квитків на заходи.

Сьогодні ПриватБанк є одним з найбільш інноваційних банків світу. Наприклад, понад десять років назад банк став одним із перших у світі, що почав використовувати одноразові SMS-паролі. До останніх інновацій, які отримали визнання по всьому світі, належать такі продукти, як платіжний міні-термінал, вхід в Інтернет-банкінг через QR-код, онлайн-інкасація, а також десятки різноманітних мобільних додатків.

В червні 2020 року рейтингова агенція Moody's Investors Service підняла банку довгостроковий рейтинг з «Саа1» до рівня «В3».

В 2020 році міжнародне рейтингове агентство Fitch Ratings підтвердило рейтинг дефолту емітента на рівні «В», однак погіршило прогноз за ним із «позитивного» до «стабільного».

Таким чином, економічно-фінансова характеристика АТ КБ «Приватбанк» заснована на корпоративних принципах та повністю відповідає сучасним міжнародним стандартам. Банк поступово виходить з кризової ситуації, яка була отримана в результаті нераціональної кредитної політики.

2.4. Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу і дотримання нормативів капіталу

Враховуючи той факт, що в 2016 р. було здійснено націоналізацію АТ КБ «Приватбанк», слід звернути увагу на зміну власного капіталу в цей період. Якщо за даними фінансової звітності в 2015 р. станом на кінець року він складав 27510 млн. грн., то на кінець 2016 р. -882 млн. грн. З цього моменту держава активно впливала кошти у капітал банку, що дозволило на кінець 2017 р. стабілізувати його на рівні 24739 млн. грн. Подальша динаміка вартості власного капіталу банку представлена в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Динаміка вартості власного капіталу АТ КБ «Приватбанк» за 2016-2021 рр. за даними фінансової звітності

Стаття балансу	На кінець року					Відхилення 2020 р. від 2016 р.	
	2016	2017	2018	2019	2020	Млн. грн.	%
Акціонерний капітал	50695	206060	206060	206060	206060	155365	306,47
Емісійний дохід	23	23	23	23	23	0	0
Внески у капітал, отримані за випущені, але не зареєстровані нові акції	111591	-	-	-	-	-111591	-100
Резерв переоцінки будівель	783	747	687	614	689	-94	-12,01
Нереалізований збиток від інвестиційних цінних паперів	521	-479	-3303	-1274	-2937	-3458	-663,72
Результат від операцій з акціонером	9934	12174	12174	12174	12174	2240	22,55
Загальні резерви та інші фонди	1619	6211	6211	6850	8481	6862	423,84
Накопичений дефіцит	-176048	-199943	-190388	-169918	-171665	4383	-2,49
Всього	-882	24793	31464	54529	52825	53707	-

Джерело: складено за додатком А

За даними табл. 2.7 можна зробити висновок про те, що за останні 5 років обсяги власного капіталу в банку зросли на 53707 млн. грн. Таке зростання обумовлене в першу чергу зміною акціонерного капіталу. Його номінальна

zareestrovana vartist' stanom na 31.12.2020 p. skladala 206 060 mln. grn., sho na 155365 mln. grn. vishche vid rivnia 2016 p. (zroslo v 3 raz). V svoju chergu zrostan'ya vartosti aktsionernogo kapitalu bylo obumovlene vnieskom derzhavi, sho u 2016 p. v finansoviy zvitnostiy banku bylo vidobrazhene za statteyu «Vneski u kapital, otrimani za випущені, але не zareestrovani novi aktsii» v rozmiri 111591 mln. grn. Slid zvernuti увагу на активне zrostan'ya za останні p'ять rokiv nerealizovanogo zbitku vid investitsiynih tsinnih papiriv – na 3458 mln. grn. Pri tshomu активно zrostali zagal'ni rezervi ta inshi fondi (+6862 mln. grn. або v 4,2 p.).

Z danih tabl. 2.7 можна zrobitи висновок pro te, sho osnovnimi dzhерелами resursiv AT KB «Privatbank» є aktsionerniy kapital ta rezervni fondi. Prichomu bank має суттєвий накопичений defitsit, v rozmiri 171665 mln. grn., sho na 4383 mln. grn. menshe vid rivnia kin'tsa 2016 p. Така situatsiya obumovlena zbitkami minulih rokiv, yakі були obumovleni tranzaktsiyami poperednih benefitsiariv vlasnikiv. Okrim tshogo, v yakosti dzhерел finansovih resursiv bank vikoristovuє:

1) koshchi kliєntiv (50% yakih priпадає na potochni visokodiversifikovani rakhunki fizichnih osib). Same zavdyaki tshomu Bank має stiyki potochni pasivi, yakі dozvol'yayut zabezpechuvati niz'ku vartist' zaluchених resursiv porivnyano z inshimi konkurentami na rynku;

2) koshchi mizhbankiv's'kogo rynku ta refinansuvannya NBU. Vодночас bank namagaєtsya ne spiratisya na tshey vid resursiv. Ix vikoristannya vidбуvaєtsya lishe u виключних vipadках z obov'yazkovim dotrimannya vstanovlenih limitiv.

Na dinamiku kapitalu можна poglyanuti i z inshoi storoni (tabl. 2.8).

Z danih tabl. 2.8 можна zrobitи висновок pro te, sho rozmir regul'yativnogo kapitalu stanom na kinets' 2018 p. ta 2019 p. sklav 19555,7 mln. grn. ta 19223,6 mln. grn., a v 2020 p. zris do 35256,9 mln. grn. Za tri roki vin zris na 15701,2 mln. grn. або na 80,29%. Pri tshomu za normativom vin має perevishchuvati 200 mln. grn. Slid zaznachiti, sho v rozrahunku regul'yativnogo

капіталу за формулою, яка представлена в табл. 2.4 додатковий капітал не може бути більше основного капіталу, а тому дорівнює йому, що відображено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка регулятивного, основного та додаткового капіталу

АТ КБ «Приватбанк» за 2018-2020 рр.

Показник	На кінець року			Відхилення 2020 р. від 2018 р.	
	2018	2019	2020	млн. грн.	%
Регулятивний капітал	19555,7	19223,6	35256,9	15701,2	80,29
Основний капітал	9851,4	9685,3	17643,6	7792,2	79,1
Загальна сума додаткового капіталу до розрахунку	9851,4	9685,3	17643,6	7792,2	79,1
Додатковий капітал	22577,4	43381,9	36654,9	14077,5	62,35
Загальна сума відвернення	147,1	147,1	30,2	-116,9	-79,47

Джерело: складено за даними [22]

Зміна регулятивного капіталу була обумовлена зростанням основного та додаткового капіталу на 7792,2 тис. грн. або на 79,1%. При цьому відзначимо, що фактичний обсяг додаткового капіталу за останні три роки зріс на 14077,5 тис. грн. або на 62,35%. Зростання регулятивного капіталу також було обумовлене і зменшенням загальної суми відвернення на 79,47%.

Далі звернемо увагу на динаміку основного капіталу (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Динаміка основного капіталу АТ КБ «Приватбанк» за 2018-2020 рр.

Показник	На кінець року			Відхилення 2020 р. від 2018 р.	
	2018	2019	2020	млн. грн.	%
1	2	3	4	5	6
Фактично сплачений зареєстрований статутний капітал	206059,7	206059,7	206059,7	-	-
Емісійні різниці	22,7	22,7	22,7	-	-
Загальні резерви та резервні фонди, що створюються згідно з законами України	6210,5	6850,4	8480,9	2270,4	36,56

Продовження табл. 2.9

1	2	3	4	5	6
Загальна сума зменшення основного капіталу	202441,6	203247,5	196919,8	-5521,8	-2,73
Нематеріальні активи за мінусом суми зносу	341,3	647,4	860,9	519,6	152,24
Капітальні інвестиції у нематеріальні активи	103,5	72,1	91,9	-11,6	-11,21
Збитки минулих років	201996,7	202528	195967	-6029,7	-2,99

Джерело: складено за даними [22]

З даних табл. 2.9 можна зробити висновок про те, що банк має незмінний зареєстрований статутний капітал в розмірі 206059,7 млн. грн. Це ж стосується емісійних різниць, розмір яких становить 22,7 млн. грн. і є незмінним на протязі останніх трьох років. Обсяг загальних резервів та резервних фондів в динаміці зростає – за останні три роки їх розмір зріс на 2270,4 тис. грн. або на 36,56%.

Загальна сума зменшення основного капіталу в динаміці поліпшується – за останні три роки вона зменшилася на 5521,8 млн. грн. або на 2,73%. Такого зменшення досягнуто за рахунок зменшення збитків минулих років на 6029,7 млн. грн. або на 2,99%. При цьому зменшувався і розмір капітальних інвестицій у нематеріальні активи (на 11,6 млн. грн. або на 11,21%), однак зростав обсяг нематеріальних активів за мінусом суми зносу на 519,6 млн. грн. (+152,24 %).

Далі звернемо увагу на динаміку додаткового капіталу (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Динаміка основного капіталу АТ КБ «Приватбанк» за 2018-2020 рр.

Показник	На кінець року			Відхилення 2020 р. від 2018 р.	
	2018	2019	2020	млн. грн.	%
Результат переоцінки основних засобів	77,4	77,4	75,1	-2,3	-2,97
Розрахунковий прибуток поточного року	22499,9	43304,5	36579,8	14079,9	62,58
Всього	22577,3	43381,9	36654,9	14077,6	62,35

Джерело: складено за даними [22]

З даних табл. 2.10 можна зробити висновок про те, що вартість додаткового капіталу банку за останні три роки зросла на 14077,6 млн. грн. або на 62,35%. Це було обумовлено збільшенням розрахункового прибутку поточного року на 14079,9 млн. грн. або на 62,58% і лише в незначній мірі результатом переоцінки основних засобів, які зменшили вартість додаткового капіталу на 2,3 млн. грн. або на 2,97%.

В табл. 2.11 представлено розраховані окремі коефіцієнти фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк».

Таблиця 2.11

Коефіцієнти фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк» за 2016-2020 рр.

Показник	На кінець року					Зміна
	2016	2017	2018	2019	2020	
Коефіцієнт концентрації власного капіталу (незалежності або автономії)	-0,43	9,73	11,32	17,61	13,81	14,24
Коефіцієнт фінансової залежності	-23263,4	1027,73	883,7	568	724,14	23987,52
Мультиплікатор капіталу	4	1,2	1,3	1,5	1,9	-2,1

Джерело: розраховано за даними [7]

З даних табл. 2.11 можна зробити висновок про те, що коефіцієнт концентрації власного капіталу (незалежності або автономії) за останні п'ять років суттєво зріс, що відповідає необхідному зростанню, оскільки чим він вище, тим більш стійкий стан. Водночас в 2020 р. спостерігалось його скорочення порівняно з 2019 р.

Натомість коефіцієнт фінансової залежності надмірно високий. Збільшення його в динаміці означає збільшення частки позикових коштів у фінансуванні банку. В нашому випадку в 2017 р. відбулося активна зміна цього показника. В подальшому він скорочувався, але в 2020 р. тенденція змінилася на протилежну.

Мультиплікатор капіталу має бути у межах 12-15. В нашому випадку він знано менші від нормативного значення.

Таким чином, вартість власного капіталу АТ КБ «Приватбанк» активно зростають за рахунок зменшення накопиченого дефіциту, нарощення загальних резервів та фондів. При цьому банком дотримано вимог щодо регулятивного капіталу, а його розмір суттєво зріс в 2020 р. порівняно з іншими роками. Особливо важливим для банку є покриття збитків, які виникли в минулі роки. Банком дотримано і коефіцієнтів достатності Н2 та Н3.

2.5. Оцінка рівня капіталізації банку

Кількісний показник капіталізації банківської установи являє собою відношення балансової величини капіталу банківської установи до загальної величини його пасивів. Динаміка цього показника представлена на рис. 2.6.

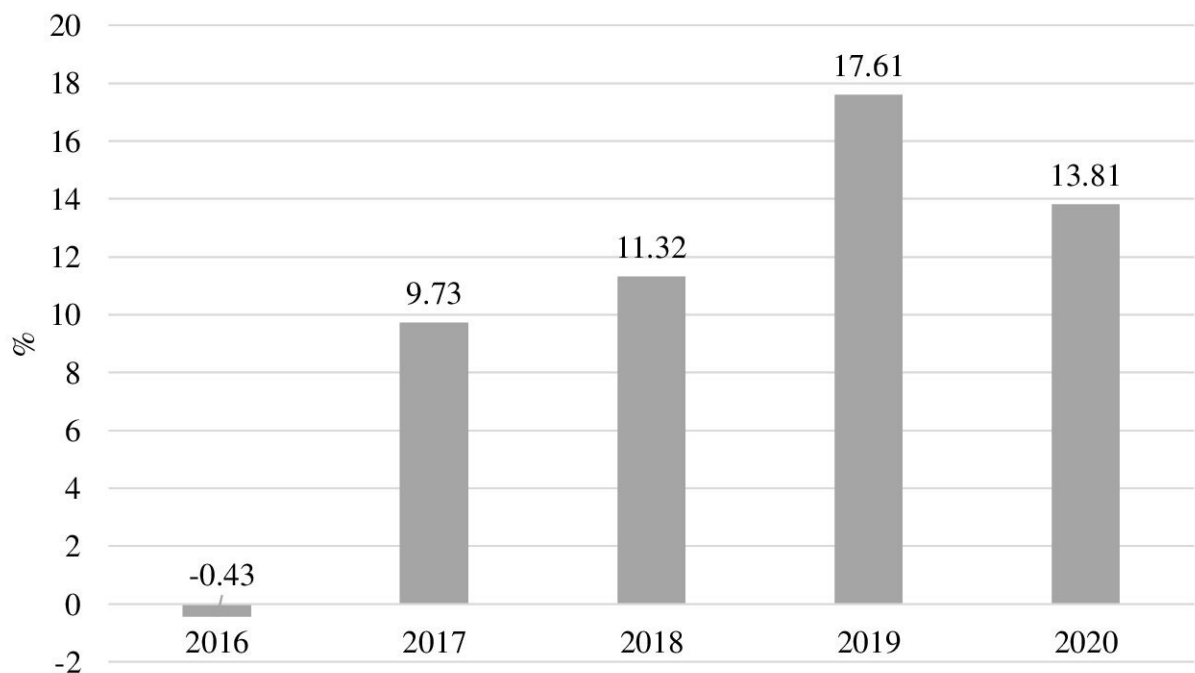

Рис. 2.6. Динаміка кількісного показника капіталізації АТ КБ «Приватбанк» за 2016-2020 рр. станом на кінець року

Джерело: розраховано за даними [7]

З рис. 2.6 можна зробити висновок, що рівень капіталізації банку в 2016 р. був негативним. В цьому році в рамках націоналізації АТ КБ «Приватбанк»

випустило облігацій на суму до 116,8 мільярда грн., які викупило у повному обсязі. Надалі Міністерство фінансів взяло участь у його додатковій капіталізації шляхом придбання акцій додаткової емісії на суму, що не перевищує розмір мінімальної потреби в капіталі. Облігації були випущені на 15 років з процентною ставкою до 10,5% річних з подальшим внесенням їх від імені держави в оплату за акції додаткової емісії.

З 2017 р. рівень капіталізації почав активно зростати до 2019 р. Але в 2020 р. він дещо скоротився, що було обумовлене незначним зменшенням вартості власного капіталу при зростанні вартості пасивів.

На початку вересня 2020 року Кабінет міністрів оновив принципи стратегічного реформування держбанків та передбачив скорочення частки держави у банківському секторі з нинішніх 60% до 25% до 2025 року шляхом часткової або повної приватизації кожного з чотирьох держбанків. Оскільки АТ КБ «Приватбанк» на сьогодні є публічним акціонерним товариством з домінуючою часткою держави, то існують плани щодо його приватизації.

За окремими повідомленнями приватизація Приватбанку, якому належить 20% українського банківського ринку, зацікавить найпрестижніших міжнародних інвесторів, у тому числі із США та ЄС. Водночас на продаж банку на сьогодні впливає велика кількість судових справ – понад 100 справ, а також відсутність попиту на такі придбання. Окрім цього, на сьогодні західні акціонери переважно не купують, а входять в акціонерний капітал банківський установ.

Слід зазначити, що за результатами стрес-тестування, яке проводиться в Україні декілька років поспіль, АТ КБ «Приватбанк» останні роки не потребує додаткового капіталу.

На сьогодні номінальна зареєстрована вартість випущеного акціонерного капіталу складає 206060 млн. грн., яка поділена на 735,93 млн. акцій номінальною вартістю 280 грн./акція. Усі акції повністю оплачені та зареєстровані, а кожна акція мала один голос при голосуванні.

Капіталізація АТ КБ «Приватбанк» відбувається також через

обов'язкове створення резервного капіталу шляхом відрахування суми з нерозподіленого прибутку до складу резерву, що не підлягає розподілу. Сума до відрахування розраховується кожен рік як чистий прибуток за попередній рік до виплати дивідендів власникам простих акцій у розмірі не менше 5% прибутку за поточний період, поки резервний капітал не досягне 25% регулятивного капіталу АТ КБ «Приватбанк».

Важливу роль у капіталізації АТ КБ «Приватбанк» відіграє дивідендна політика банку. У 2020 р. Кабінет міністрів України прийняв рішення про обов'язкову сплату 90% від прибутку державних організацій, Банк виплатив дивіденди у сумі 24 457 мільйонів гривень (у 2019 році: 11 518 мільйонів гривень) та відповідно до Податкового кодексу України Банк перерахував 4 403 мільйонів гривень (у 2019 році: 2 073 мільйонів гривень) авансового внеску з податку на прибуток. Динаміка виплати дивідендів представлена на рис. 2.7.

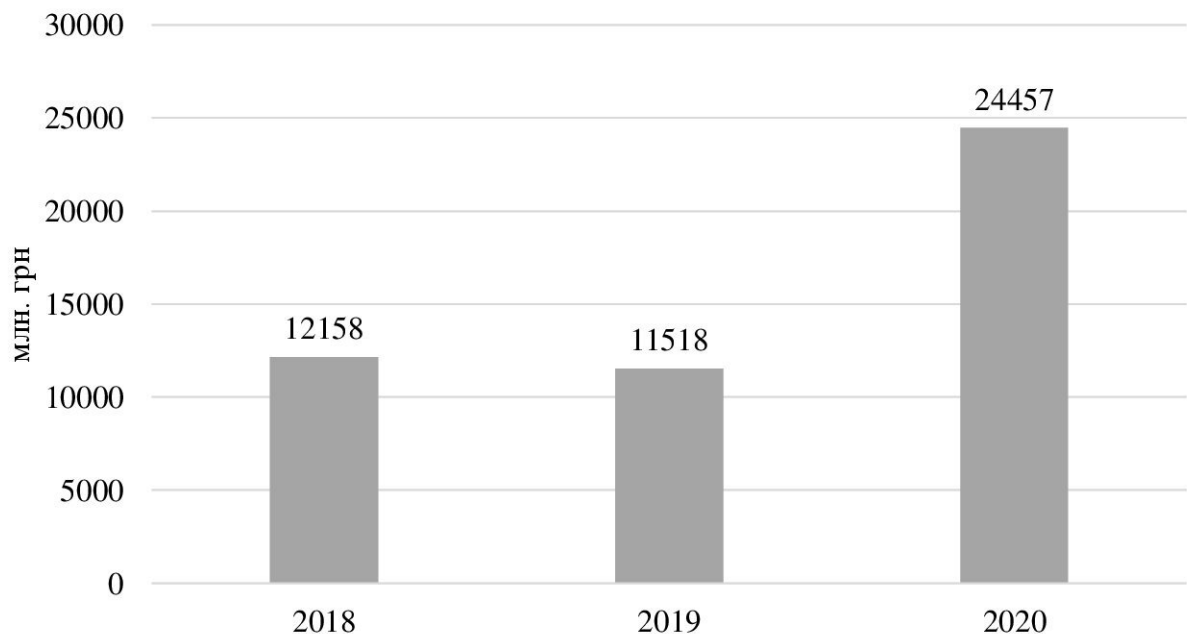

Рис. 2.7. Дивідендна політика АТ КБ «Приватбанк» за 2018-2020 рр.

Джерело: складено за даними [7]

Зазначимо, що майже увесь обсяг дивідендів (90%) вилучається державою з банку, замість зменшення накопиченого дефіциту.

Дотримання окремих нормативів представлено на рис. 2.8 та 2.9.

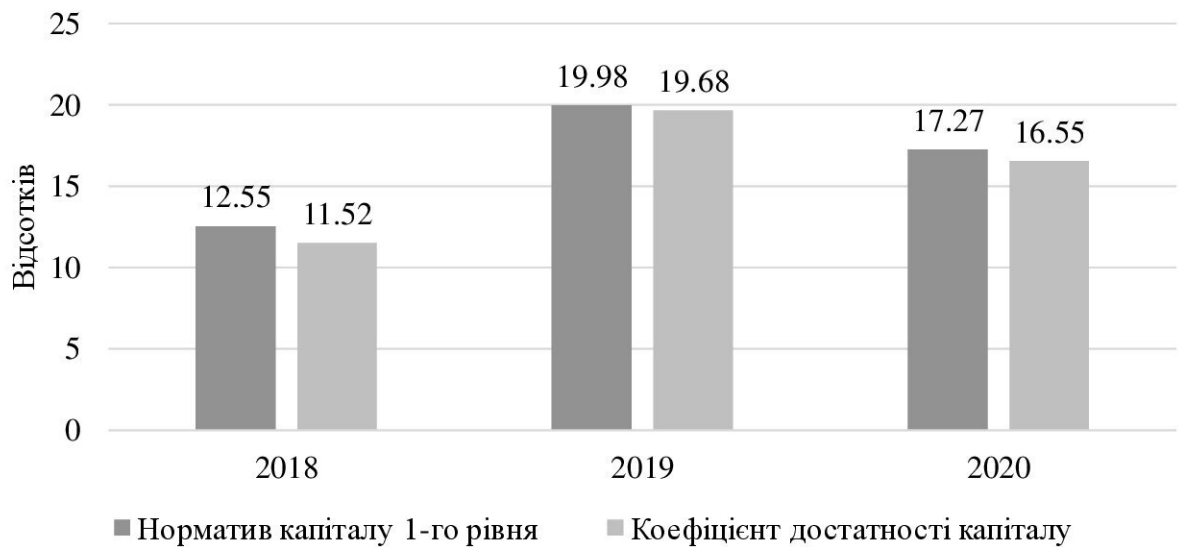

Рис. 2.8. Динаміка нормативу капіталу 1 рівня та коефіцієнту достатності капіталу за 2018-2020 рр, %

Джерело: складено за даними [7]

АТ КБ «Приватбанк» управляє своїм капіталом, включаючи рівень достатності капіталу. При цьому, як видно з даних рис. 2.8 нормативів капіталу 1 рівня та коефіцієнту достатності капіталу дотримано, а їх фактичні розміри зростали в 2019 та скорочувалися в 2020 рр.

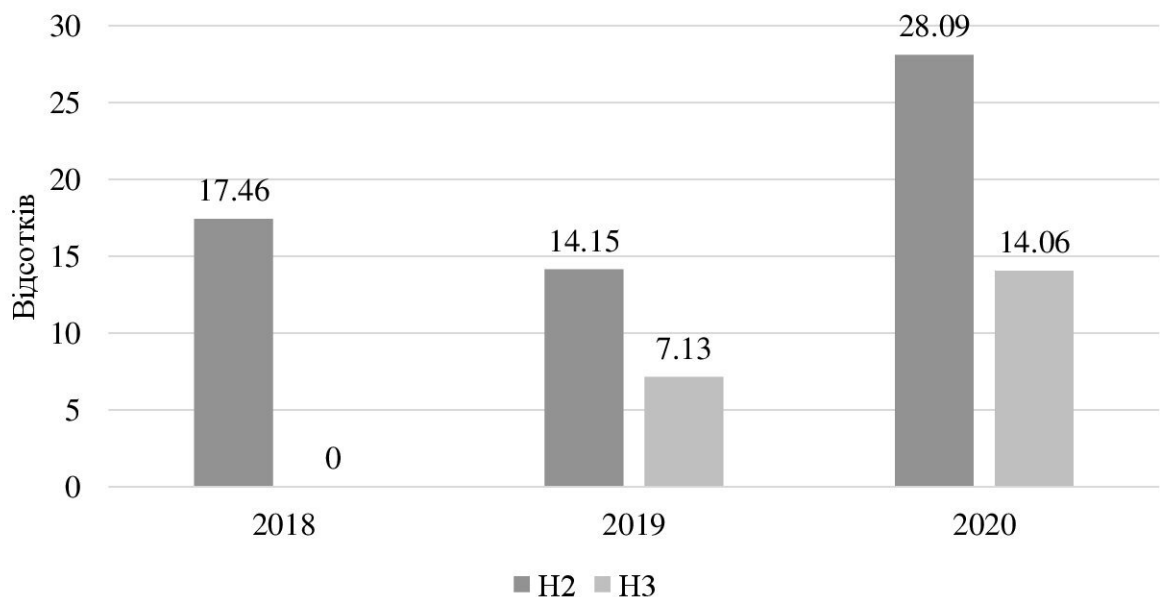

Рис. 2.9. Динаміка нормативів достатності капіталу за 2018-2020 рр, %

Джерело: складено за даними [7]

З рис. 2.9 видно, що коефіцієнти достатності капіталу H2 і H3

відповідають існуючим вимогам до капіталу, встановлених Національним банком України, які представлені в табл. 2.4.

Таким чином, суттєва капіталізація АТ КБ «Приватбанк» відбулася в 2016 р., коли банк був націоналізований. На сьогодні це банк з 100% часткою держави у власності. При цьому існують плани подальшої приватизації банку. З 2017 р. рівень капіталізації почав активно зростати до 2019 р., але в 2020 р. він дещо скоротився. Капіталізація АТ КБ «Приватбанк» відбувається також через обов'язкове створення резервного капіталу шляхом відрахування суми з нерозподіленого прибутку у розмірі не менше 5% прибутку за поточний період до складу резерву, що не підлягає розподілу. При цьому 90% дивідендів сплачується державі, замість зменшення накопиченого дефіциту.

Висновки до розділу 2

В результаті аналізу формування власного капіталу банківськими установами України можна зробити наступні висновки.

1. На сьогодні, з однієї сторони, слід відзначити незначний абсолютний розмір банківського капіталу та регулятивного капіталу в цілому по банківській системі; незадовільну структуру банківського капіталу за рахунок домінування банків з державною участю; з іншої сторони нормативи достатності (адекватності) регулятивного капіталу та достатності основного капіталу відповідають нормативним значенням та мають позитивну динаміку, що свідчить про достатність капіталу.

2. Запропонована методика аналізу формування власного капіталу банку передбачає низку етапів за відповідним алгоритмом з використанням інструментарію горизонтального, вертикального, коефіцієнтного, порівняльного та факторного аналізу. В ході аналізу визначається розмір власного капіталу, динаміка його змін, структура, встановлюється достатність, вплив факторів, ефективність використання власного капіталу та розподіл прибутку.

3. АТ КБ «Приватбанк» – один з найбільших банків в Україні. Це системний, універсальний міжрегіональний банк, який має розгалужену мережу філій та відділень, гнучку організаційну структуру управління, в якому працює біля 22 тис. працівників та нараховується до 2200 відділень. В 2016 р. був підданий націоналізації з-за неправильної політики власників банку, яка привела до отримання статусу неплатоспроможного. В результаті 100% акцій банку належать державі.

4. Вартість власного капіталу АТ КБ «Приватбанк» активно зростає за рахунок зменшення накопиченого дефіциту, нарощення загальних резервів та фондів. При цьому банком дотримано вимог щодо регулятивного капіталу, а його розмір суттєво зріс в 2020 р. порівняно з іншими роками. Особливо важливим для банку є покриття збитків, які виникли в минулі роки.

5. Суттєва капіталізація АТ КБ «Приватбанк» відбулася в 2016 р., коли банк був націоналізований. На сьогодні це банк з 100% часткою держави у власності. При цьому існують плани подальшої приватизації банку. З 2017 р. рівень капіталізації почав активно зростати до 2019 р., але в 2020 р. він дещо скоротився. Капіталізація АТ КБ «Приватбанк» відбувається також через обов'язкове створення резервного капіталу шляхом відрахування суми з нерозподіленого прибутку у розмірі не менше 5% прибутку за поточний період до складу резерву, що не підлягає розподілу. При цьому 90% дивідендів сплачується державі, замість зменшення накопиченого дефіциту. Банком дотримано і коефіцієнтів достатності Н2 та Н3, а також нормативу капіталу 1 рівня та коефіцієнту достатності капіталу.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ

3.1. Розробка заходів підвищення капіталізації банківської системи

Підвищення капіталізації банківської системи є важливою умовою зростання фінансової стійкості в умовах глобальних викликів. Цей постулат має лежати в основі розробки комплексу заходів, націленого на удосконалення діяльності банківської системи, створення бази для подальшого розвитку та забезпечення надійності в майбутньому.

Н. І. Ковда вважає, що необхідність капіталізації банківської системи обумовлена наступними умовами:

- 1) розширення масштабів діяльності банківської установи;
- 2) невідповідність потенціалу українських банків потребам економіки;
- 3) погіршення якості банківських продуктів;
- 4) виконання регулятивних вимог до збільшення достатності капіталу;
- 5) наявність можливостей для залучення додаткових джерел капіталу;
- 6) невідповідність величини капіталу та рівня ризиків;
- 7) посилення конкуренції в банківському секторі, у тому числі з боку іноземного капіталу;
- 8) необхідність підвищення надійності банківської установи, зниження витрат і можливість додаткових конкурентних переваг;
- 9) необхідність диверсифікації діяльності [41, с. 206].

Як зазначає Є. С. Осадчий банківська система потребує підвищення капіталізації в певних випадках. До таких випадків науковець відносить наступні:

- 1) суттєвим зростанням частки проблемних кредитів в кредитному портфелі банків, адже це обумовлює необхідність покриття збитків за цими

кредитами за рахунок власного капіталу;

2) суттєвими валютними ризиками, які виникають за рахунок девальвації національної валюти;

3) глобальною тенденцією щодо розширення діяльності банківської системи за межі країн реєстрації банків, що потребує нарощення рівня капіталізації та врахування загальносвітових нормативів [60, с. 41].

Звернемо більш пильну увагу на першу умову, яка стосується частки проблемних кредитів. Обсяг таких кредитів напряму впливає на виконання нормативів достатності капіталу. Динаміка обсягу таких проблемних кредитів представлена на рис. 3.1.

З рис. 3.1 можна зробити висновок про те, що в Україні за останні три роки суттєво зріс обсяг кредитів IV групи (з коефіцієнтом ризику 30%) – майже на 133%. Причому він активно продовжує зростати – лише за 10 місяців 2021 р. він зріс ще на 11 млрд. грн.

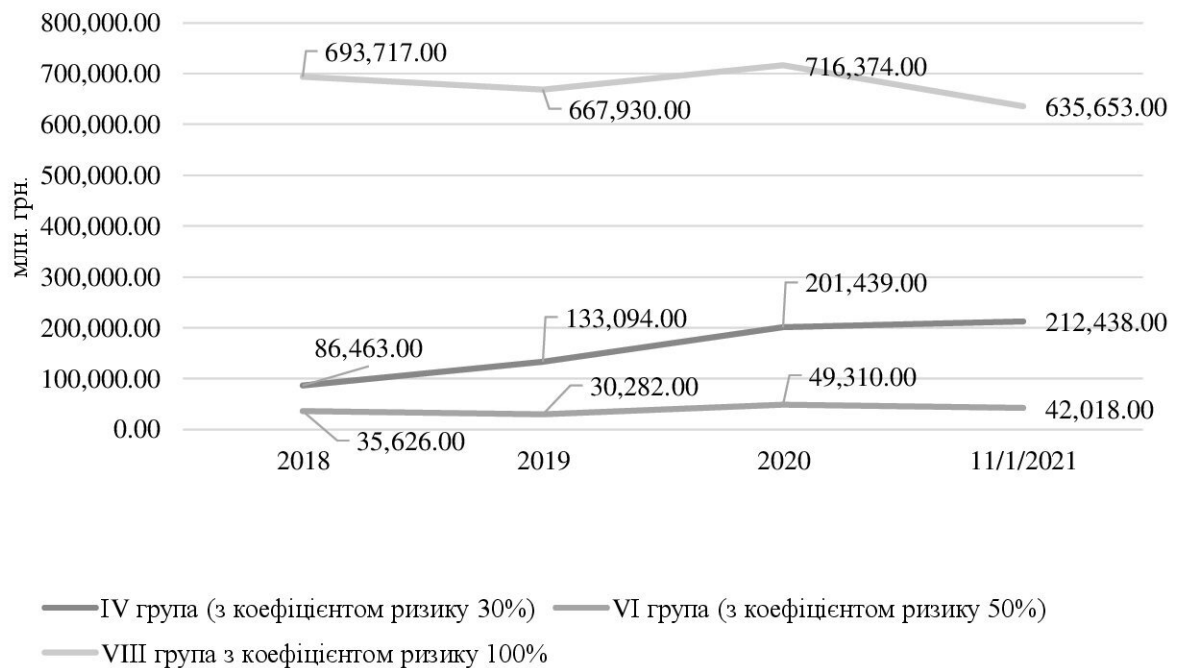

Рис. 3.1. Динаміка проблемних кредитів в банківській системі України за 2018-2021 рр.

Джерело: складено на підставі [22]

Значно меншими темпами зростають проблемні кредити з більш

високим відсотком ризику. Так, обсяг кредитів VI групи (з коефіцієнтом ризику 50%) в 2020 р. порівняно з 2018 р. зріс на 38,4% тобто на 13,7 млрд. грн. Обсяг найбільш проблемних кредитів VIII група (з коефіцієнтом ризику 100%) склав в 2020 р. 716 млрд. грн., що на 22,7 млрд. грн. вище від рівня 2018 р. (+3,27%).

На рис. 3.2 представлено частку кредитів VIII групи з коефіцієнтом ризику 100% в загальному обсягу кредитів.

З рис. 3.2 можна зробити висновок про те, що частка найбільш проблемних кредитів, які мають 100% ризик складала в 2018 р. 40,82% усього обсягу виданих кредитів. В 2020 р. ця частка скоротилася до 32,01%, тобто більш як на 8%. Станом на 01.11.2021 р, вона зросла на 0,01% і склала 32,02%. Водночас це свідчить про те, що третина виданих кредитів в банківській системі України має 100% ризик. Це негативно впливає на надійність банківської системи в цілому.

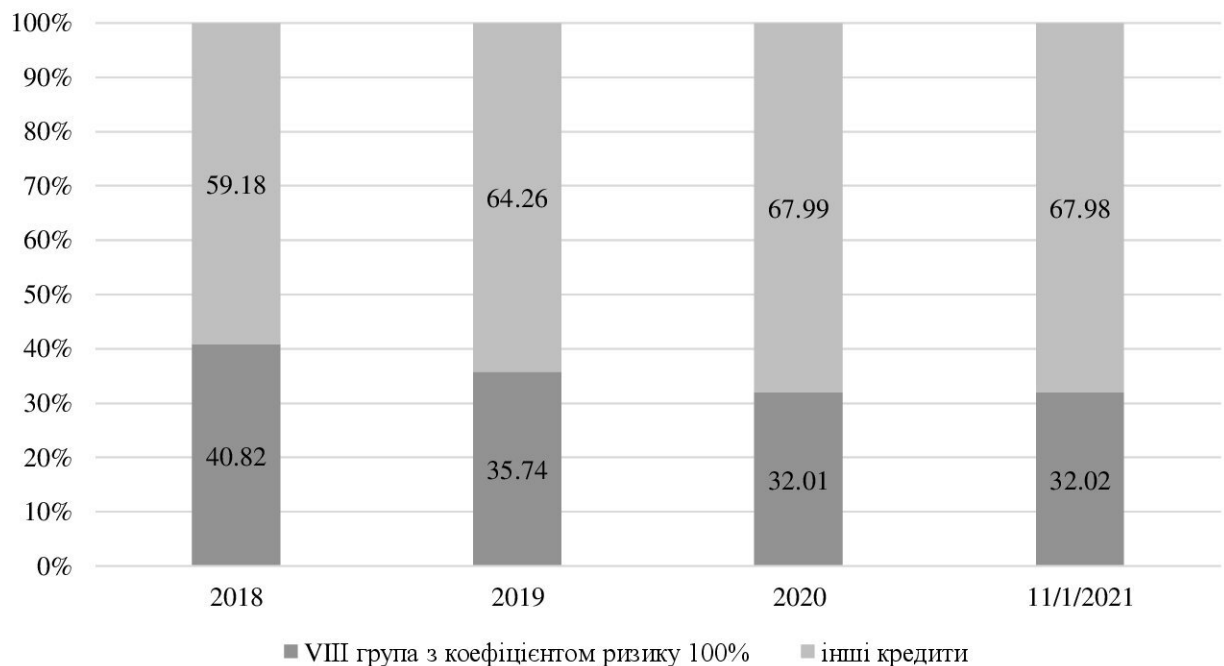

Рис. 3.2. Динаміка частки кредитів VIII групи з коефіцієнтом ризику 100% в загальному обсягу кредитів за 2018-2021 рр.

Джерело: складено на підставі [22]

Зазначимо, що відповідно до міжнародної практики банківський заклад

вважається проблемним, якщо проблемні кредити становлять більше 5-10 % кредитного портфеля [37, с. 26], а в банківській системі України третина кредитів мають 100% ризик.

Серед банків, які мають найбільший обсяг виданих кредитів з 100% ризиком слід відзначити:

АТ КБ «Приватбанк» – 52,4 млрд. грн.;

АТ «Укрексімбанк» – 59,9 млрд. грн.;

АТ «Ощадбанк» – 65,5 млрд. грн.;

АТ «Райфайзен Банк» – 66,5 млрд. грн.

Причому три з наведених банків відносяться до державних банків України, а суттєва частина цих кредитів відноситься до категорії «непрацюючих», що свідчить про низьку якість кредитного портфеля.

Як правильно зауважує Г. Т. Карчева, зростання ризиків концентрації банківських операцій (особливо кредитів, у тому числі й найбільш проблемних) в державних банках, негативно вплине на фінансовий стан, а також на результативність діяльності банківських установ в контексті ефективного виконання їх функцій та кредитування економіки і населення, а також створить загрозу в майбутньому для їх стабільної в період ймовірної кризи.

Окрім того, авторка наголошує на продовженні існування однієї з найбільш важливих та ключових структурних проблем банківської системи – зменшення розриву між коштами, які залучені від суб'єктів господарювання, та кредитами. Проблема цієї «кредитної ями» створює суттєву загрозу фінансовій стабільності банківської системи [37, с. 26]. Дійсно, наявність «кредитної ями» вказує на функціонування банків у режимі спекулятивного фінансування. Це означає, що відсутня здорова фінансова основи для збалансованого економічного зростання. Таким чином, незважаючи на окремі позитивні структурні зрушення, поки що в банківській системі України залишаються серйозні ризики в діяльності банків.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що висока частка

кредитів з 100% ризиком обумовлює необхідність в подальшій капіталізації банківської системи України.

Другою умовою є суттєві валютні ризики, які виникають за рахунок девальвації національної валюти. На рис. 3.3 представлено динаміку індексу інфляції в Україні за останні 10 років.

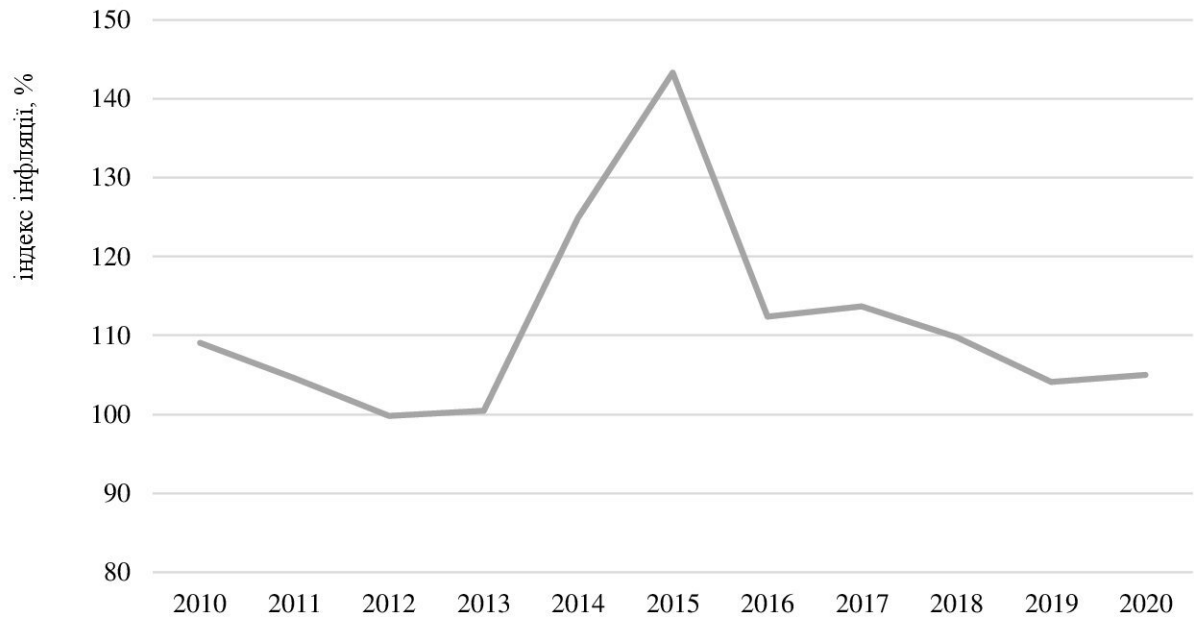

Рис. 3.3. Динаміка індексу інфляції в Україні за 2010-2020 рр.

Джерело: складено за даними [68]

Слід зазначити, що у розвинених країнах інфляція вважається нормальною на рівні 1-3%. Для країн, що розвиваються, інфляція вважається нормальною на рівні від 4 до 8 %. В Україні за офіційними даними рівень інфляції в 2020 р. склав 5%.

Як зазначає А.П. Дорошенко – протягом останніх 6 років економіка України зіштовхнулося з суттєвим зростанням цін в 2014-2015 роках, та поступовим відновленням фінансового та платіжного балансу в останні роки [28, с. 31].

Водночас в 2021 р. деякі економісти зазначають, що інфляція вийшла з під контролю, а сукупність внутрішніх та зовнішніх чинників приведе до підвищення ризику подальшого зростання цін [35]. Також слід звернути увагу

на те, що девальвація гривні, примусове стримування інфляційних процесів зробили обслуговування кредитів в іноземній валюті майже неможливим [57].

Звідси можна зробити висновок про те, що банківська система має бути готовою у випадку суттєвого підвищення інфляції через подальшу капіталізацію.

Виходячи з даних табл. 2.1 та 2.2 в Україні банки дотримуються нормативів достатності (адекватності) регулятивного основного капіталу банківської системи України, тобто третьої умови підвищення капіталізації. Водночас в Україні можна назвати декілька банків, регулятивний капітал яких на незначний обсяг перевищує встановлений норматив (200 млн. грн.). Так, за даними наглядової статистики НБУ станом на 01.11.2021 р. до таких банків можна віднести наступні банківські установи, які мають регулятивний капітал:

АТ «Альпарі Банк» – 200,8 млн. грн.;

АТ «Банк «Портал» – 208 млн. грн.;

АТ «Банк Траст-капітал» – 232 млн. грн.;

АТ «Український банк реконструкції та розвитку» – 222 млн. грн.;

АТ «Комінвестбанк» – 205 млн. грн.;

АТ «Банк «Український капітал» – 214,5 млн. грн.;

АТ «БТА Банк» – 215,6 млн. грн.;

АТ «Оксі Банк» – 221 млн. грн.;

АТ «Полікомбанк» – 212 млн. грн.;

АТ «Альтбанк» – 230 млн. грн. [22]

Тобто, з однієї сторони вимоги щодо обсягу регулятивного капіталу забезпечено, з іншої – це найменш надійні банки в банківській системі України за показником регулятивного капіталу. Дещо краща ситуація з дотриманням нормативу Н2. Лише один банк в Україні станом на 01.11.2021 р. має цей норматив на рівні 10,88% – АТ «Мегабанк», і ще три банки мають його на рівні менше 13%:

АТ «А-Банк» – 12,59%;

АТ «Банк-Форвард» – 12,03%;

АТ «Банк Січ» – 12,69% [22].

Причому два з вищенаведених банків мають самий низький в банківській системі показник НЗ – АТ «А-Банк» на рівні 8,85% та АТ «Мегабанк» – на рівні 8,26%. При цьому нормативів дотримано, але при цьому це самі найменш надійні банки, на які треба звернути особливу увагу.

Водночас за повідомленнями НБУ банківський сектор нині є досить стійким і готовим до підвищення вимог до капіталу, незважаючи на вплив минулорічної кризи. Водночас НБУ звертає увагу на той факт, що низці банків необхідно вжити заходів, щоб посилити свою стійкість до можливих кризових явищ надалі [70].

Тут слід звернути увагу і на рейтинги надійності банків. Зокрема за рейтингом Форіншурера в кінці 2021 р. до 15 найнадійніших банків України відносилися:

- 1) Райффайзен банк Аваль (Raiffeisen Bank, Австрія);
- 2) Креди Агріколь Банк (Credit Agricole, Франція);
- 3) Uksibbank (BNP Paribas Group, Франція);
- 4) Ситибанк (Україна) (Citibank, США);
- 5) ОТП Банк (OTP Bank, Венгрія);
- 6) Кредобанк (PKO Bank Polska, Польща);
- 7) ПроКредит Банк (ProCredit Bank, Німеччина);
- 8) ПриватБанк (державний системний банк);
- 9) Ощадбанк (державний системний банк);
- 10) Укргазбанк (державний системний банк);
- 11) Укрексімбанк (державний системний банк);
- 12) Альфа-Банк (ABN Holdings, Люксембург);
- 13) ПУМБ (СКМ Финанс, Україна);
- 14) ІНГ Банк Україна (ING Group, Нідерланди);
- 15) Правекс-банк (Intesa Sanpaolo, Італія) [64].

При цьому спеціалісти Форіншурера під надійністю банку розуміють здатність фінансового інституту чинити опір несприятливим факторам. При

цьому надійність та ймовірність дефолту – різні поняття. Банк, який має високий рівень надійності, може зіткнутися з сильним впливом негативних та малопередбачуваних факторів, які здатні призвести до його банкрутства, тоді як банк із задовільним рейтингом продовжить працювати, оскільки в результаті збігу обставин уникне негативного впливу таких факторів. Також враховувалися політичні ризики [64]. Цікаво, що на початок 2021 р. продовжувалася ліквідація 46 неплатоспроможних банків, а ліквідація 50 банків уже завершено.

Узагальнюючи, доцільно відзначити, що в Україні наявні всі умови, які передбачають необхідність подальшої капіталізації банківської системи. Окрім того, завдання модернізації економіки України вимагають розширення довгострокового кредитування, що неможливе без значного обсягу власного капіталу. Проте в даний час розмір капіталу українських банків не дозволяє адекватно фінансувати інвестиційні потреби реального сектора економіки. Недостатньо капіталізована банківська система не може генерувати як значні обсяги коштів взагалі, так і довгі гроші.

Окремі експерти вважають, що на сьогодні існує лише три шляхи для подальшої капіталізації:

1) рішення акціонерів щодо нарощення статутного капіталу. В цьому випадку вважаємо за доцільне порекомендувати банкам залучати нових акціонерів, у тому числі й іноземних;

2) підтримка Національним банком України проблемних банків. Заходи підвищення капіталізації банків найчастіше полягають у розвитку механізмів державної участі у капіталі банків, а також субординованого кредитування. Так, наприклад, можливим є надання субординованих кредитів для зміцнення капітальної бази (капіталу другого рівня – додаткового капіталу), розширення складу джерел капіталу першого рівня (основного капіталу) за рахунок нових видів субординованих інструментів (субординованих позик із додатковими умовами). Такий механізм підвищення капіталізації банків пов'язаний з використанням державних цінних паперів;

3) наявність можливості це здійснити у банків. Причому відзначається така аксіома: «чим більшим є банківська установа, тим вище бажання капіталізації, але тим меншими є можливості для цього. І навпаки» [57].

В Україні законодавством в 2020 р. було запроваджено можливість реорганізації банку через приєднання за спрощеною процедурою, строк якої складає 3-4 місяці. Окрім цього дозволено застосовувати спрощену процедуру капіталізації в значно коротші строки [2; 12].

В Звіті про фінансову стабільність за червень 2021 р. НБУ вказує, що основними джерелом капіталу банків на сьогодні – це прибутки. На думку спеціалістів НБУ зростання капіталу за рахунок високих прибутків суттєво перевищувало приріст ризикозважених активів. При цьому навіть економічна криза, пов'язана з пандемією не погіршила запас платоспроможності банків. Серед великих банків тільки державний АТ «Укрексімбанк» залучав кошти від акціонера. Але нестача капіталу в цьому банку не була пов'язана безпосередньо з наслідками коронакризи, а є наслідком попередніх криз [33].

Слід зазначити, що до початку кризи, пов'язаної з пандемією коронавірусу, вітчизняні банки повинні були поетапно формувати два буфери капіталу (буфер консервації капіталу (знижує ризики порушення мінімальних вимог до достатності капіталу в майбутньому) – 2.5% від ризикозважених активів та буфер системної важливості (підвищує здатність системно важливих банків поглинати збитки, що зменшує ймовірність кризових явищ та масштаб їх наслідків для системи) – 1–2% для системно важливих банків). Вони формуються у сприятливі часи з інструментів основного капіталу, а використовуються для поглинання збитків у несприятливі періоди.

Не виконання цих буферів не призводить до застосування санкцій, але приводить до встановлення більш жорстких обмежень на розподіл капіталу, в тому числі на виплату дивідендів. Тому такі буфера були «м'яким» стимулом до нарощування банківськими установами капіталу через утримання прибутку. Але на початку 2020 р. через розгортання економічної кризи НБУ скасував вимогу про формування обох буферів. При цьому банкам було

рекомендовано утримувати капітал та не розподіляти прибуток на виплату дивідендів [33]. При цьому на сьогодні до 88% усіх банківських закладів України працюють з буфером консервації капіталу. Що є ще більш позитивним та свідчить про необхідність подальшого використання таких буферів як інструмента регулювання капіталізації банків – це те, що поточна достатність капіталу системно важливих банків України перевищує не тільки суму встановлених мінімальних вимог, а й цю суму разом з двома буферами: консервації капіталу та системної важливості. Це вказує на достатньо консервативні підходи до планування капіталу банками, які повинні бути збережені і надалі.

Про таку позитивну практику банківських установ утримувати капітал понад мінімально встановлений рівень засвідчує і їх дивідендна політика. Не зважаючи на те, що з другої половини 2020 р. економічна ситуація в Україні почала поліпшуватися, банківські установи змогли оцінити кредитні втрати внаслідок кризи та актуалізувати потребу в наявному капіталі. В результаті цього частина банків прийняла рішення про виплату дивідендів. Але при цьому ці банки після виплати дивідендів зберегли достатній запас капіталу понад мінімально встановлені вимоги регулятора. В цьому випадку також доцільно порекомендувати банкам розглянути на зборах акціонерів питання про спрямування нерозподілених прибутків минулих років на формування загальних резервів або на виплату дивідендів з їх подальшою капіталізацією.

Таким чином, фінансові установи дотримуються буферів у плануванні власного капіталу. Це дуже важливо, оскільки накопичений запас капіталу знадобиться для виконання нових регуляторних вимог. Адже з 1 липня 2021 р. ваги ризику за незабезпеченими споживчими кредитами зросли із поточних 100% до 125%, із 1 січня 2022 року їх буде встановлено на рівні до 150%. Також з 1 січня 2022 року встановлюються мінімальні вимоги до капіталу під операційний ризик. Вважається, що проходження банків через наявну кризу 2020 р. та їх висока прибутковість свідчить про відсутність надмірного навантаження на банківські установи. Навіть після запровадження змін

достатність капіталу банків має перевищувати мінімальні вимоги.

П. Г. Ільчук вважає, що проблему капіталізації банківської системи України необхідно вирішувати комплексно. При цьому автор наголошує на необхідності макро і мікроекономічного регулювання. Проте науковець не вказує, які заходи мають входити до такого регулювання. Водночас заслуговує на увагу пропозиція автора щодо використання таких інструментів:

- 1) формування механізмів підтримки банківського сектору в умовах кризи та в періоди невиконання вимог щодо ліквідності;
- 2) розробка стратегії зацікавленості інвесторів щодо інвестування в банківський сектор;
- 3) удосконалення системи управління ризиками [36, с. 278].

При цьому до інвестування доцільно залучати саме зарубіжних інвесторів. Зазначимо, що на думку багатьох фінансистів та спеціалістів НБУ частка іноземного капіталу має бути безпечною для банківської системи – вона не повинна перевищувати рівень у 60% [49, с. 102]. Дійсно, допуск нерезидентів до банківської системи сприяє збільшенню конкурентоспроможності вітчизняних банків, акумулюванню інвестиційних ресурсів у вітчизняну економіку. Крім сприятливого законодавства та інвестиційного клімату зростання зацікавленості іноземного банківського співтовариства до ведення бізнесу в Україні залежно від можливості вибору та формування пріоритетних напрямів діяльності з метою одержання прибутку. Значимість та роль зарубіжних банків у банківській системі визначається стратегічними пріоритетами.

Натомість Д. М. Гладких вважає, що основними напрямками капіталізації банків в Україні мають стати:

- 1) роздержавлення банківської системи через продаж часток державних банків інституціональним інвесторам з метою зниження сукупної частки держави в банківській системі до оптимальної межі;
- 2) розробка та впровадження заходів, які направлені на зростання прибутковості банків при умові, що прибуток буде використовуватися для

швидкого нарощення капіталу;

3) відновлення в середньостроковій перспективі вимог зростання капіталу банківської системи [16, с. 332].

В цьому контексті банківським закладам доцільно рекомендувати розробку плану заходів щодо підвищення рівня капіталізації. Особливо актуальною така рекомендація буде для банківських закладів, у яких значення нормативу адекватності регулятивного капіталу наближається до граничного значення.

Н.І. Ковда вказує на такі шляхи нарощення капіталу банками:

1) правильний розрахунок та дотримання нормативів власних коштів;
2) пошук додаткових ресурсів для виконання зобов'язань перед кредиторами та вкладниками;

3) залучення строкових депозитів та депозитів до запитання для забезпечення ліквідності, отримання банком прибутку за рахунок використання «дешевих» ресурсів [41, с. 206].

О. Ю. Сова вважає за доцільне для нарощення капіталі в банківській системі України впровадити наступні заходи:

1) удосконалити законодавство з регулювання банківської діяльності;
2) розширити функції банківських асоціацій;
3) активізація регулятивної політики Національного банку України при стрес-діагностиці банків;
4) підвищити ефективність систем ризик-менеджменту в банках;
5) оптимізувати структуру депозитно-кредитного портфеля банків;
6) забезпечити прозорість при операціях рефінансування НБУ [69, с. 348].

Особливо серед цих напрямів слід звернути увагу на управлінні ризиками, адже на рівень капіталізації банківської системи суттєво впливає саме кредитних портфель, особливо найбільш ризикова його частина. Про необхідність удосконалення ризик-орієнтованого нагляду свідчать низька якість кредитних портфелів та високі кредитні ризики банків. В цьому

контексті банкам доцільно звернути увагу на необхідність реструктуризації кредитів позичальникам, які постраждали через обмеження, які встановлювалися у зв'язку з пандемією. У випадку складних ситуацій таким позичальникам слід запропонувати капіталізацію відсоткових платежів та дотримуватися припущення про поступове відновлення платоспроможності таких клієнтів після закінчення карантинних заходів. Така реструктуризація не повинна приводити до погіршення кредитних умов та підвищення процентної ставки за кредитами.

Зауважимо, що ефективність банківської системи повинна не тільки торкатися проблеми «прибуток/ризик», а й враховувати інші компоненти. Тобто це багатоаспектна, багатокомпонентна, багатовимірна системна характеристика, яка залежить від великої кількості чинників, вважається результативним показником досягнення поставлених цілей розвитку, виконання функцій за умови забезпечення фінансової стабільності на підставі дотримання динамічної рівноваги та фінансової стійкості, досягненні синергетичних та мультиплікативних ефектів.

Ризик-орієнтований підхід передбачає оцінку ситуації сьогодні та моделювання ситуації на майбутнє. Тому для банківської системи актуальним є перехід на нову модель розвитку, яка спирається на зниження рівня трансакційних витрат на забезпечення функціонування банків.

Вважаємо, що запровадження ризик-орієнтованого підходу обумовлене і хронічною збитковістю окремих банків, низькою ефективністю та значною концентрацією непрофільних активів, що не дає змоги цим банкам генерувати капітал самостійно.

Банкам слід враховувати той факт, що в 2022 р. в Україні розпочнеться тестування процесу оцінки достатності внутрішнього капіталу – ICAAP, що має підвищити ефективність планування капіталу та поліпшити якість банківського нагляду.

Для банківських закладів особливо актуальним має стати залучення

засобів через механізми ІРО, залучення виведених з економіки ресурсів шляхом інвестування в цінні папери державних та приватних банків (йдеться про різні види ресурсів, наприклад, такі, що знаходяться за кордоном кошти, які необхідно залучити через механізми амністії, або частину пенсійних накопичень, власники яких не дали вказівок щодо приватного управління тощо); як інструменти залучення також пропонуємо використати субординовані кредити, у тому числі й за рахунок державних коштів, розширити можливості придбання акцій банків із боку юридичних та фізичних осіб, зокрема за рахунок використання кредитних ресурсів; спрощення процесу реєстрації емісії банківських акцій.

Оскільки основним джерелом капіталізації є прибуток банківського закладу, доцільною видається рекомендація підвищення ефективності управління активами і пасивами як з метою недопущення необґрунтованого збільшення відрахувань від регулятивного капіталу, зокрема, пов'язаними з нарахованими, але несплаченими доходами, так і з метою підвищення ефективності управління капіталом, підвищення доходів та зменшення витрат. В цьому контексті доцільним видається і розробка на рівні держави податкових пільг для кредитних закладів та їх акціонерів з метою стимулювання вкладення прибутку у нарощення власного капіталу. З цією ж метою доцільним видається більш активне використання механізмів державної та приватної участі банківських закладів у формуванні загальноекономічного середовища, таких, як, зокрема, іпотека, сек'ютиризація тощо.

3.2. Розробка економетричної моделі підвищення капіталізації АТ КБ «Приватбанк»

Для розроблення теоретико-прикладних рекомендацій щодо підвищення капіталізації АТ КБ «Приватбанк» варто побудувати багатофакторну

регресійну модель, яка буде враховувати основні чинники впливу результативний чинник.

Модель бути мати наступний вигляд

$$Y_t = f(X_1, X_2, \dots, X_n) \quad (3.1)$$

де

Y – результативний чинник;

$X_1 \dots X_n$ – фактори впливу на результативний чинник.

Кореляцію та регресію прийнято розглядати як сукупний процес статистичного дослідження, тому їх використання у статистиці найчастіше називають кореляційно-регресійним аналізом. Правильне застосування кореляційних методів дає змогу зрозуміти глибинну сутність процесів взаємозв'язків. Кореляційні зв'язки виявляються не в кожному окремому випадку, а в середньому для багатьох випадків. У цих зв'язках між причиною і наслідком немає повної відповідності, а спостерігається лише певне співвідношення.

Кореляційно-регресійний аналіз проведемо за наступним алгоритмом.

Крок №1. На цьому кроці слід сформулювати основні напрями всього кореляційно-регресійного аналізу, сформулювати завдання дослідження, обрати методику вимірювання результативного показника, тобто вимірник, який найкраще характеризує цей показник, визначається кількість факторів, що найсуттєвіше впливають на результативну ознаку.

Важливим елементом цього кроку є обрання типу функції, яка найкраще відображає взаємозв'язок між результативною ознакою та ознаками-факторами, тобто вибір форми зв'язку.

Як правильно зауважує Р.Г. Ільчук багатофакторна лінійна регресія є узагальненням простої лінійної регресії, але в ній доцільно припускати, що на залежну змінну у може впливати більше, ніж один фактор [36, с. 276].

Ще одним елементом цього етапу є обрання факторів.

Окремою проблемою є визначення результативного фактору. Ця проблема пов'язана з тим, що поняття капіталізації банків хоч і є

широковживаним серед науковців та практиків, але щодо нього відсутня єдина точка зору як на сутність так і на його кількісне вираження, тобто на кількісний показник, який можна застосувати до оцінки рівня капіталізації.

Можливим варіантом для оцінки рівня капіталізації банку є використання абсолютних показників (наприклад, величина регулятивного чи балансова величина власного капіталу). Але такий підхід не дозволяє зробити правильні коректні висновки про те, наскільки капіталізація банку відповідає масштабам діяльності. Більш доцільним видається використання для кількісного визначення капіталізації відносні показники. Але при цьому слід зазначити, що стандартизовані нормативи Н2 (адекватності регулятивного капіталу) та Н3 (норматив адекватності основного капіталу (Н3), які встановлені НБУ, хоч і є відносними показниками капіталізації, проте окремі науковці не вважають за доцільне їх використовувати, вважаючи, що існують можливості для їх маніпуляціями в фінансовій звітності банків [21, с. 126]. Не вважаючи таку позицію правильною, все ж пропонуємо в рамках дослідження за кількісний показник, який характеризує рівень капіталізації АТ КБ «Приватбанк» прийняти відношення балансової величини його капіталу до загальної величини його активів. Цей показник також є відносним.

Отже, результативний фактором є агрегований показник (Y_1) відношення балансової величини його капіталу до загальної величини його активів. Цей показник має назву «Коефіцієнт концентрації власного капіталу (незалежності або автономії)».

Далі необхідно обрати усі інші фактори. При цьому щоб виявити наявність якісного кореляційного зв'язку між двома досліджуваними числовими наборами експериментальних даних, існують різні методи, які прийнято називати елементарними.

Ними можуть бути прийоми, що ґрунтуються на наступних операціях:

- 1) паралельному зіставленні рядів;

- 2) побудові кореляційної та групової таблиць;
- 3) графічне зображення за допомогою поля кореляції.

Інший метод, складніший але статистично надійний, - це кількісна оцінка зв'язку за допомогою розрахунку коефіцієнта кореляції та його статистичної перевірки. Для цього доцільно застосувати функцію CORREL в електронних таблицях Microsoft Excel, яка повертає коефіцієнт кореляції двох діапазонів клітинок. Таким чином, коефіцієнт кореляції слід використати, щоб визначити відношення між двома властивостями – між чинником X та результативним чинником Y_t .

Знаючи коефіцієнт кореляції, можна дати якісно кількісну оцінку тісноти зв'язку. Використовуються, наприклад, спеціальні табличні співвідношення (так звана шкала Чеддока) (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Якісна оцінка тісноти зв'язку

Величина коефіцієнта парної кореляції	Характеристика сили зв'язку
До 0,3	Практично відсутня
0,3-0,5	Слабка
0,5-0,7	Помітна
0,7-0,9	Сильна
0,9-0,99	Дуже сильна

Джерело: складено за даними [71]

В якості чинників, які впливають на коефіцієнт концентрації власного капіталу (незалежності або автономії) обрано наступні.

– рівень інфляції, %. Даний фактор напряму впливає на всі процеси, які відбуваються в фінансовому секторі і носить макроекономічний характер, тобто характеризує зовнішній вплив;

– депозити домогосподарств, млн. грн. Даний фактор може бути індикатором рівня довіри населення до фінансового сектору, у тому числі й до

банківського сектору в цілому, тобто характеризує зовнішній вплив;

- чистий прибуток АТ КБ «Приватбанк», млн. грн. Цей чинник впливає на дивіденду політику та політику капіталізації банку. Має внутрішній характер впливу, свідчить про ефективність діяльності банківської установи;

- регулятивний капітал (Н1) АТ КБ «Приватбанк», млн. грн. Цей чинник встановлюється НБУ, а значить він має як характер зовнішнього (встановлено регуляторним органом нижню межу) так і внутрішнього впливу (банк здійснює певні дії з метою його дотримання);

- коефіцієнт достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) АТ КБ «Приватбанк», %. Цей чинник встановлюється НБУ, а значить він має як характер зовнішнього (встановлено регуляторним органом нижню межу) так і внутрішнього впливу (банк здійснює певні дії з метою його дотримання);

- рентабельність активів, %. Цей чинник свідчить про ефективність використання активів в банківській установі, а значить за ним можна встановити ефективні напрямки використання капіталу;

- рентабельність капіталу, %. Цей чинник свідчить про ефективність використання самого капіталу в банківській установі.

Крок №2. Збирання інформації та її первинна обробка (табл.3.2). На цьому етапі необхідно зібрати всю доступну інформацію, а також перевірити зв'язки між чинниками на підставі розрахунку коефіцієнта кореляції. Наприклад, можна перевірити зв'язок між коефіцієнт концентрації власного капіталу (незалежності або автономії) та інфляцією.

Таблиця 3.2

Первинна обробка інформації для побудови кореляційно-регресійної моделі

Рік	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	Рівень інфляції	Чистий прибуток	Регулятивний капітал	Коефіцієнт достатності (адекватності) регулятивного капіталу	Депозити домо- господарств, млн. грн.	Рентабельність активів, %	Рентабельність капіталу, %
2010	10,47	109,1	1370	11562	11,18	275093	1,21	11,53
2011	13,17	104,6	1426	15619	14,01	310390	1,12	8,51
2012	12,3	99,8	1533	16401	13,1	369264	1,03	8,38
2013	13,17	100,5	1140	21888	12	441951	0,64	5,06
2014	11,51	124,9	48	22022	11	418135	0,02	0,2
2015	12,75	143,3	238	25552	10,7	410895	0,09	0,87
2016	-0,43	112,4	-176238	3136	2,1	444676	-85,89	19981
2017	9,73	113,7	378	17569	17,36	495313	0,15	1,52
2018	11,32	109,8	12798	19556	17,46	530250	4,6	40,68
2019	17,61	104,1	32609	19224	14,15	576126	10,53	59,8
2020	13,81	105	24302	35257	28,09	748964	6,35	46
	Коефіцієнт кореляції	-0,1268	0,936	0,679	0,585	0,216	0,922	-0,883

Джерело: складено за даними [23; 22; 7]

В табл. 3.3 представлено якісну оцінку тісноти зв'язку запропонованих в табл. 3.2 чинників.

Таблиця 3.3

Якісна оцінка тісноти зв'язку запропонованих чинників

Чинник	Розрахований коефіцієнт парної кореляції	Характеристика сили зв'язку
1	2	3
Рівень інфляції	-0,126	Обернений зв'язок, зв'язок практично відсутній
Депозити домогосподарств	0,216	Практично відсутній прямий зв'язок
Чистий прибуток АТ КБ «Приватбанк»	0,936	Дуже сильний прямий зв'язок
Регулятивний капітал (Н1) АТ КБ «Приватбанк»	0,679	Помітний прямий зв'язок
Коефіцієнт достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2)	0,585	Помітний прямий зв'язок

Продовження табл. 3.3

1	2	3
Рентабельність активів АТ КБ «Приватбанк»	0,921	Дуже сильний прямий зв'язок
Рентабельність капіталу АТ КБ «Приватбанк»	-0,883	Дуже сильний обернений зв'язок

Джерело: складено за даним табл. 3.1 та 3.2

З даних табл. 3.3 видно, що недоцільно включати в модель такі зовнішні чинники як:

- рівень інфляції;
- депозити домогосподарств,

оскільки вони мають (порівнюючи з даними табл. 3.1) практично відсутній зв'язок.

Натомість мають бути включені в модель такі чинники, як:

- чистий прибуток;
- рентабельність активів;
- рентабельність капіталу,

оскільки вони мають дуже сильний прямий чи обернений (зі знаком «-») зв'язок (порівнюючи з даними табл. 3.1):

- регулятивний капітал;
- коефіцієнт достатності регулятивного капіталу;

оскільки мають помітний зв'язок. Отже в модель доцільно включити наступні чинники:

X_1 – чистий прибуток АТ КБ «Приватбанк»;

X_2 – регулятивний капітал (H_1) АТ КБ «Приватбанк»;

X_3 – коефіцієнт достатності (адекватності) регулятивного капіталу (H_2) АТ КБ «Приватбанк»;

X_4 – рентабельність активів АТ КБ «Приватбанк»;

X_5 – рентабельність пасивів АТ КБ «Приватбанк».

Крок №3. Побудова моделі (рівняння регресії). Для цього використаємо можливості Microsoft Excel. Модель регресії у нашому випадку буде мати

наступний вигляд:

$$Y_t = a_0 + a_1X_1 + \dots + a_kX_k \quad (3.2)$$

де

a – коефіцієнти регресії;

X – змінні, які впливають на результативний фактор;

k - число факторів.

Крок №4. Оцінка й аналіз моделі. Для встановлення ступеня кореляційної залежності між ознаками користуються різними показниками щільності зв'язку коефіцієнтом кореляції, коефіцієнтом детермінації, кореляційним відношенням (індекс кореляції), коефіцієнтом еластичності, а також сукупними індексами детермінації та кореляції.

Отримані результати моделювання впливу факторів на коефіцієнту концентрації власного капіталу представлено на рис. 3.5.

Регрессионная статистика									
Множественный R	0,975284								
R-квадрат	0,951178								
Нормированный R-квадрат	0,902356								
Стандартная ошибка	1,386552								
Наблюдения	11								
Дисперсионный анализ									
	df	SS	MS	F	значимость F				
Регрессия	5	187,2791	37,45581	19,4826	0,002713				
Остаток	5	9,612631	1,922526						
Итого	10	196,8917							
Коэффициенты регрессии, стандартные ошибки коэффициентов, t-статистики, значения F, критические значения F, доверительные интервалы для коэффициентов									
Y-пересечение	11,92902	5,248206	2,27297	0,07217	-1,56193	25,41996	-1,56193	25,41996	
Рентабельность активов, % (X4)	0,548439	2,369303	0,231477	0,826119	-5,54205	6,638927	-5,54205	6,638927	
Рентабельность капитала, % (X5)	0,001808	0,00372	0,485918	0,647571	-0,00776	0,011372	-0,00776	0,011372	
Чистый прибуток (X1)	7,36E-06	0,000761	0,009666	0,992661	-0,00195	0,001964	-0,00195	0,001964	
H1 (X2)	0,000148	0,000191	0,778268	0,471616	-0,00034	0,000638	-0,00034	0,000638	
H2 (X3)	-0,2604	0,151578	-1,71792	0,146454	-0,65004	0,129245	-0,65004	0,129245	

Рис. 3.5. Результати моделювання впливу факторів на агрегований показник коефіцієнта концентрації власного капіталу

На підставі отриманих даних сформовано модель генерування коефіцієнта концентрації власного капіталу (Y_t):

$$Y_t = 11,929 + 0,5484X_1 + 0,0018X_2 + 0,000007X_3 + 0,000148X_4 - 0,2604X_5 \quad (3.4)$$

Проте, зазначимо, що частина з наведених коефіцієнтів (при таких чинниках, як X_2 , X_3 , X_4) свідчать про досить незначний вплив цих чинників, а тому вони можуть бути опущені в моделі. Таким чином, побудуємо модель, яка буде відображати вплив на агрегований показник коефіцієнта концентрації власного капіталу таких чинників, як рентабельність активів (X_4) та нормативу H_2 (X_3). Отримані розрахунки відображені на рис. 3.6.

ВЫВОД ИТОГОВ								
Регрессионная статистика								
Множественный коэффициент корреляции R	0,922004							
Квадрат коэффициента детерминации R-квадрат	0,850091							
Нормированный коэффициент детерминации	0,812614							
Стандартная ошибка	1,920801							
Наблюдения	11							
Дисперсионный анализ								
	df	SS	MS	F	Вероятность F			
Регрессия	2	167,3759	83,68794	22,68287	0,000505			
Остаток	8	29,51582	3,689477					
Итого	10	196,8917						
Коэффициенты регрессии и статистика - Значения ниже 95% и выше 95% критических значений 95,0%								
Y-пересечение	12,57565	1,957015	6,425936	0,000203	8,062767	17,08854	8,062767	17,08854
Рентабельность активов	0,155756	0,029927	5,20445	0,000818	0,086743	0,224769	0,086743	0,224769
H2 (X2)	-0,02351	0,127938	-0,18376	0,858776	-0,31853	0,271515	-0,31853	0,271515

Рис. 3.6. Результати моделювання впливу факторів на агрегований показник коефіцієнта концентрації власного капіталу

Величина коефіцієнта множинної кореляції R для моделі дорівнює 0,922, що свідчить про наявність у моделі високої кореляції. Значення R -квадрата (коефіцієнта детермінації) показує ступінь відповідності моделі вхідним даним і дорівнює 0,85 - це означає, що частка дисперсії результату Y , пояснена регресією, складає 85%. Прогноз буде надійним якщо значення цього показника вище 70, що спостерігається в нашому випадку.

Тепер перейдемо до коефіцієнтів моделі, яка буде мати наступний

ВИГЛЯД:

$$Y_t = 12,5757 - 0,0235X_3 + 0,1558X_4 \quad (3.5)$$

де,

12,5757 (a_0) - коефіцієнт який показує, який буде Y у випадку, якщо всі використовувані в моделі фактори будуть рівні 0, мається на увазі що це залежність від інших неописаних в моделі факторів;

0,1558 (a_1) - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактору X_1 на Y_t , згідно моделі, це вплив додатній;

-0,0235 (a_2) - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактору X_2 на Y_t ; згідно моделі, це вплив обернений.

Далі слід звернути увагу на оцінку значимості моделі. Згідно з отриманими розрахунками показник значимості F складає 0,000505, що суттєво більше від ймовірності в 5% (розрахований рівень значимості $\alpha_p = 0,0005 < 0,05$), що підтверджує значимість R^2 .

Інший підхід до перевірки значимості R^2 спирається на перевірку попадання значення F_p (показник F на рис. 3.5) в критичну область ($F_{np, \alpha}^{кр}, +\infty$). Для нашої умови $F_{np, \alpha}^{кр} = 4,459$, яке розраховується за формулою $=F_{РАСПОБР}(0,05; C26; C27)$, де в осередку C26 обчислюється число ступенів свободи $k_f = m = 2$, а в осередку C27 – число ступенів свободи $k_0 = n - (m + 1) = 8$.

Оскільки $F_p = 22,68$ потрапляє у критичний інтервал $(4,459; +\infty)$, то гіпотеза $H_0: R^2 = 0$ відкидається, т. е. коефіцієнт детермінації R^2 є значним.

Отже, з розробленої кореляційно-регресійної моделі генерування агрегованого показника коефіцієнта концентрації власного капіталу видно, що її застосування дозволить звернути значну увагу на виділені у ній чинники, та дасть змогу їх враховувати при підвищенні капіталізації банку.

Далі слід визначити практичний аспект використання цієї моделі. Виходячи з даних табл. 2.5 чим вище значення коефіцієнту концентрації власного капіталу (незалежності або автономії), тим більш стійкий стан банку,

вище його надійність, а значить більш оптимальним є сформований власний капітал. В табл. 3.4 представлено

Таблиця 3.4

Розрахунок оптимального коефіцієнту концентрації власного капіталу АТ КБ «Приватбанк» за критерієм рентабельності активів та нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу

Показники	Варіанти розрахунку									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Норматив достатності регуляторного капіталу, % Н2 (X3)	8	10	15	20	25	30	25	20	15	10
Рентабельність активів, % (X4)	1	2	4	6	8	10	11	12	13	14
Коефіцієнт концентрації власного капіталу	12,543	12,652	12,846	13,039	13,233	13,427	13,7	13,973	14,246	14,519

Джерело: розраховано за даними моделі (3.4)

Таким чином, менеджмент АТ КБ «Приватбанк» на підставі отриманої моделі може встановлювати чітко означені цілі для подальшої стратегії формування капіталу та капіталізації банку і на підставі цього розробляти комплекс заходів, націлений на їх досягнення.

Висновки до розділу 3

Проведений аналіз напрямів підвищення капіталізації банків України дозволив зробити наступні висновки.

1. На сьогодні існує необхідність повернення до практики підвищення нормативу регулятивного капіталу (як це було передбачено до 2020 р. – до рівня в 500 млн. грн.). Окремий позитивних кроків НБУ, такий як встановлення буферів капіталу недостатньо для подальшої капіталізації банківської системи України. У зв'язку з цим доцільно рекомендувати

акціонерам прийняти відповідні рішення щодо подальшого нарощення статутного капіталу через залучення нових акціонерів, включаючи іноземних інвесторів, а також через збільшення відсотку відрахування прибутку на збільшення власного капіталу та обмеження дивідендної політики банківського закладу з метою нарощення капіталізації. Також доцільно банкам розглянути на зборах акціонерів питання про спрямування нерозподілених прибутків минулих років на формування загальних резервів або на виплату дивідендів з їх подальшою капіталізацією. Окрім того, банківським закладам необхідно розробити план заходів щодо підвищення рівня капіталізації, підвищити ефективність управління активами і пасивами банків. Інше поширене джерело, таке як підтримка НБУ є заходом, який доцільно застосовувати лише в кризовий період. При цьому пропонуємо спростити процес реєстрації емісії банківських акцій з метою розширення можливостей придбання акцій банків із боку юридичних та фізичних осіб, у тому числі за рахунок кредитних засобів. Також пропонуємо запровадити податкові пільги для банків та їх акціонерів з метою стимулювання вкладення прибутку у нарощення власного капіталу, розробити механізм державної та приватної участі банківських закладів у формуванні загальноекономічного середовища. Діяльність самого банківського сектору має бути направлена на удосконалення системи управління ризиками за рахунок впровадження ризик-орієнтованого підходу та на зміну моделі розвитку через зниження рівня трансакційних витрат на забезпечення функціонування банків. В цьому контексті пропонуємо банкам здійснити реструктуризацію кредитів, які були надані позичальникам, що постраждали під час пандемії з можливою капіталізацією відсоткових платежів та врахуванням поступового відновлення їх платоспроможності.

2. Для удосконалення управління капіталізацією АТ КБ «Приватбанк» було розроблено економетричну модель. В якості результативного чинника було обрано коефіцієнт концентрації власного капіталу (незалежності або автономії), за фактори, які впливають на цей коефіцієнт обрано коефіцієнт

достатності (адекватності) регулятивного капіталу та рентабельність активів. Між цими чинниками встановлено високий рівень кореляції та високу міру відповідності моделі вхідним даним. Застосування цієї моделі дозволить звернути значну увагу на виділені у ній чинники, та дасть змогу їх враховувати при підвищенні капіталізації банку. Менеджмент АТ КБ «Приватбанк» на підставі отриманої моделі може встановлювати чітко означені цілі для подальшої стратегії формування капіталу та капіталізації банку і на підставі цього розробляти комплекс заходів, націлений на їх досягнення. Окрім того АТ КБ «Приватбанк» необхідно змінити підходи до дивідендної політики та більшу частину чистого прибутку направляти на збільшення власного капіталу.

ВИСНОВКИ

На підставі результатів проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Власний капітал банківської установи є найважливішим джерелом ресурсів для ведення діяльності, яке спочатку формується з допомогою коштів засновників та акціонерів, а в подальшому за рахунок і інших джерел. Під ним пропонуємо розуміти сукупність коштів, які були внесені акціонерами в момент створення банку, отриманих в процесі подальшого функціонування банку та реінвестованих в капітал з метою забезпечення фінансової стійкості та економічної самостійності. В такому визначенні вперше поєднано джерела формування власного капіталу з метою його формування та значенням для банківського закладу. На відміну від залученого капіталу, який залучається на умовах повернення, терміновості та платності коштів, власний капітал банку має безповоротний характер. На сьогодні існує багато критеріїв для класифікації власного капіталу: за внутрішнім складом, характером використання у банківській діяльності, організаційно-правовій формі, порядком і джерелами формування, способом розрахунку, резидентністю, характером використання власниками, формами власності, формою інвестування тощо. Важливість власного капіталу обумовлена його функціями, яких, зазвичай, виокремлюють три: оперативна, регулярна та захисна. Вважаємо за доцільне застосувати інший підхід та виокремлювати захисну, регулюючу та функцію фінансування створення та розвитку банку. Саме в цьому випадку буде спостерігатися певна ієрархія важливості функцій (саме захисна є найважливішою функцією, регулююча функція забезпечує можливість впливу на надійність банківського закладу), остання функція вказує на важливість початкового етапу створення банку та закладає підвалини для його подальшого розвитку. В структурі власного капіталу виділяють основний та додатковий капітал. В фінансовій звітності відображається статутний капітал, незареєстрований статутний капітал,

емісійні різниці та інший додатковий капітал, резерви та переоцінки, нерозподілений прибуток, резервні та інші фонди, неконтрольована частка.

2. Для забезпечення надійності та сталості розвитку, розширення діяльності, підтримку цієї діяльності у випадку необхідності, а також для виконання законодавчо встановлених вимог банки використовують різні методи нарощення власного капіталу. В цілому усі методи такого нарощення зводяться до використання внутрішніх та зовнішніх джерел. Основним внутрішнім джерелом приросту власного капіталу для банку є накопичення прибутку. Його недоліком є залежність податку на прибуток від розміру самого прибутку. Окрім того, його ефективність залежить від дивідендної політики. При використанні цього методу враховують заплановане зростання суми активів. Відповідно в цьому випадку нарощення капіталу через прибуток буде залежати від значної кількості чинників, які впливають на розмір отриманого банком прибутку. Для залучення додаткового капіталу із зовнішніх джерел використовуються випуск та продаж звичайних та привілейованих акцій, емісія капітальних боргових зобов'язань, продаж активів та оренда деяких видів основних фондів, зокрема будівель, які належать банку, обмін акцій на боргові цінні папери тощо.

3. Достатність власного капіталу банку характеризує його надійність, міру схильності до ризику, забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності. Головним принципом достатності є відповідність обсягу власного капіталу обсягами активів з урахуванням ступеня ризиків. Для оцінки достатності капіталу банку використовують три нормативи: Н1 (мінімального розміру регулятивного капіталу), який має бути не менше 200 млн. грн., Н2 (достатності (адекватності) регулятивного капіталу), який має бути не менше 10 %, Н3 (достатності основного капіталу), який має бути не менше 7 %. Окрім цього, для оцінки достатності капіталу з різних позицій використовується система коефіцієнтів, яка включає коефіцієнт концентрації власного капіталу (незалежності або автономії), коефіцієнт концентрації залучених коштів, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт стабільності,

коефіцієнт фінансового ризику (фінансового важеля), коефіцієнт захищеності доходних активів власним капіталом, мультиплікатор капіталу. За операційним ризиком достатність капіталу визначається трьома методами: базового індикатору, стандартним та амбіційним. Окрім цього для визначення достатності капіталу можна використовувати метод таксонометрії.

4. На сьогодні, з однієї сторони, слід відзначити незначний абсолютний розмір банківського капіталу та регулятивного капіталу в цілому по банківській системі; незадовільну структуру банківського капіталу за рахунок домінування банків з державною участю; з іншої сторони нормативи достатності (адекватності) регулятивного капіталу та достатності основного капіталу відповідають нормативним значенням та мають позитивну динаміку, що свідчить про достатність капіталу.

5. Запропонована методика аналізу формування власного капіталу банку передбачає низку етапів за відповідним алгоритмом з використанням інструментарію горизонтального, вертикального, коефіцієнтного, порівняльного та факторного аналізу. В ході аналізу визначається розмір власного капіталу, динаміка його змін, структура, встановлюється достатність, вплив факторів, ефективність використання власного капіталу та розподіл прибутку.

6. АТ КБ «Приватбанк» – один з найбільших банків в Україні. Це системний, універсальний міжрегіональний банк, який має розгалужену мережу філій та відділень, гнучку організаційну структуру управління, в якому працює біля 22 тис. працівників та нараховується до 2200 відділень. В 2016 р. був підданий націоналізації з-за неправильної політики власників банку, яка привела до отримання статусу неплатоспроможного. В результаті 100% акцій банку належать державі.

7. Вартість власного капіталу АТ КБ «Приватбанк» активно зростає за рахунок зменшення накопиченого дефіциту, нарощення загальних резервів та фондів. При цьому банком дотримано вимог щодо регулятивного капіталу, а його розмір суттєво зріс в 2020 р. порівняно з іншими роками. Особливо

важливим для банку є покриття збитків, які виникли в минулі роки.

8. Суттєва капіталізація АТ КБ «Приватбанк» відбулася в 2016 р., коли банк був націоналізований. На сьогодні це банк з 100% часткою держави у власності. При цьому існують плани подальшої приватизації банку. З 2017 р. рівень капіталізації почав активно зростати до 2019 р., але в 2020 р. він дещо скоротився. Капіталізація АТ КБ «Приватбанк» відбувається також через обов'язкове створення резервного капіталу шляхом відрахування суми з нерозподіленого прибутку у розмірі не менше 5% прибутку за поточний період до складу резерву, що не підлягає розподілу. При цьому 90% дивідендів сплачується державі, замість зменшення накопиченого дефіциту. Банком дотримано і коефіцієнтів достатності Н2 та Н3, а також номативу капіталу 1 рівня та коефіцієнту достатності капіталу.

9. В Україні склалася унікальна ситуація, коли з однієї сторони за результатами стрес-тестування, яке проводиться НБУ та даними фінансової звітності банківських установ дотримуються нормативи достатності капіталу, а з іншої не виконуються умови за якими банківська система не потребує підвищення капіталізації (висока частка проблемних кредитів в кредитному портфелі банків; суттєві валютні ризики, глобальна тенденція щодо розширення діяльності банківської системи за межі національної системи). Окрім того, капіталізація банківської системи не тільки впливає на достатність капіталу, а й визначає ефективність діяльності банків у широкому розумінні ефективності. Проведений аналіз засвідчив, що в Україні біля третини кредитного портфелю банківської системи складають проблемні кредити з 100% коефіцієнтом ризику, що негативно впливає на надійність банківської системи в цілому. При цьому найбільші проблемні кредити належать саме державним системним банкам. Окрім того, в Україні спостерігається активна прихована інфляція при досить стабільній національній валюті, що приводить до неефективності використання валютних кредитів. Окрім того, досить значної кількості банків нормативи достатності капіталу виконуються але рівень перевищення нормативів дуже незначний. З урахуванням того, що НБУ

планує повернутися до практики підвищення нормативу регулятивного капіталу (як це було передбачено до 2020 р. – до рівня в 500 млн. грн.), а також з урахуванням того, що НБУ встановлює буфери капіталу, існує необхідність в подальшій капіталізації банківської системи України. Основним джерелом такої капіталізації в Україні є рішення акціонерів щодо нарощення статутного капіталу, на яку впливає прийнята дивідендна політика та рівень отриманого прибутку. Інше поширене джерело, таке як підтримка НБУ є заходом, який доцільно застосовувати лише в кризовий період. При цьому діяльність самого банківського сектору має бути направлена на удосконалення системи управління ризиками за рахунок впровадження ризик-орієнтованого підходу та на зміну моделі розвитку через зниження рівня трансакційних витрат на забезпечення функціонування банків.

10. Для удосконалення управління капіталізацією АТ КБ «Приватбанк» було розроблено економетричну модель. В якості результативного чинника було обрано коефіцієнт концентрації власного капіталу (незалежності або автономії), за фактори, які впливають на цей коефіцієнт обрано коефіцієнт достатності (адекватності) регулятивного капіталу та рентабельність активів. Між цими чинниками встановлено високий рівень кореляції та високу міру відповідності моделі вхідним даним. Застосування цієї моделі дозволить звернути значну увагу на виділені у ній чинники, та дасть змогу їх враховувати при підвищенні капіталізації банку. Менеджмент АТ КБ «Приватбанк» на підставі отриманої моделі може встановлювати чітко означені цілі для подальшої стратегії формування капіталу та капіталізації банку і на підставі цього розробляти комплекс заходів, націлений на їх досягнення. Окрім того АТ КБ «Приватбанк» необхідно змінити підходи до дивідендної політики та більшу частину чистого прибутку направляти на збільшення власного капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5-6. Ст. 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення 09.12.2021 р.).
2. Про спрощення процедур реорганізації та капіталізації банків: Закон України від 23.03.2017 № 1985-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 21. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1985-19#Text> (дата звернення 09.12.2021 р.).
3. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України: Затв. Постановою Національного банку України від 24.10.2011 р. №373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11#Text> (дата звернення 09.12.2021 р.).
4. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Затв. Постановою Національного банку України від 28.08.2001 р. №368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text> (дата звернення 09.12.2021 р.).
5. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>. (дата звернення 09.12.2021 р.).
6. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>. (дата звернення 09.12.2021 р.).
7. АТ КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua/>. (дата звернення 09.12.2021 р.).
8. Банкам рекомендовано утриматись від виплати дивідендів до жовтня. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankam-rekomendovano-utrimatis-vid-viplati->

- dividendiv-do-jovtnya. (дата звернення 09.12.2021 р.).
9. Бордун Л.О. Проблеми капіталізації банків України в умовах євроінтеграційних процесів. Стратегічні орієнтири. 2019. №3. С. 20-24. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=3176> (дата звернення 10.12.2021).
  10. Валовой внутренний продукт Украины. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/> (дата звернення 09.12.2021 р.).
  11. Венгерова О. В. Визначення достатності банківського капіталу на основі методу таксономії. *Економічний простір*. 2015. № 82. С. 136-144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escpros_2014_82_15 (дата звернення 09.12.2021 р.).
  12. Верховна Рада пом'якшила вимоги до мінімального капіталу банків з 500 до 200 млн грн. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/verhovna-rada-pomyakshila-vimogi-do-minimalnogo-kapitalu-bankiv-z-500-do-200-mln-grn> (дата звернення 10.12.2021).
  13. Возняковська К. Щодо проблем капіталізації банківських установ в умовах економіко-правових реформ в Україні. *Підприємство, господарство і право*. 2017. №7. С. 26-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_7_6 (дата звернення 09.12.2021 р.).
  14. Гайдаржийська О. М. Практичні основи аналізу та оцінки капіталу банку. *Молодий вчений*. 2017. №7. С. 416-422. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_7_95 (дата звернення 09.12.2021 р.).
  15. Галіцейська Ю. М. Власний капітал банків: формування й значення у роботі банківської системи України. *Гроші, фінанси і кредит*. 2019. №7. С. 528-533. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/2087/1/Halitseiska.pdf> (дата звернення 09.12.2021 р.).
  16. Гладких Д. М. Ключові проблеми капіталізації банківської системи України та напрями її зростання. *Бізнес Інформ*. 2021. №5. С. 327-333. URL: https://www.business-inform.net/_img/icon_pdf.gif (дата звернення 09.12.2021 р.).
  17. Глухенький С.М. Сучасні проблеми розвитку банківської системи України. *Вісник ЖТУ*. 2019. №4. С. 21-24. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp->

- content/uploads/2017/06/40-1.pdf (дата звернення 10.12.2021).
18. Гойхман М. І. Діагностика сучасного стану банківської системи України на основі аналізу власного капіталу банків. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ"*. 2013. № 53. С. 31-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vsriay_2013_53_8 (дата звернення 09.12.2021 р.).
  19. Гордієнко Т. М. Стратегії управління власним капіталом банку. *Фінансовий простір*. 2018. № 3. С. 101-109. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/view/619> (дата звернення 09.12.2021 р.).
  20. Гордієнко Т. М. Власний капітал банку та його особливості. *Фінансовий простір*. 2016. № 2. С. 41-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2018_3_13 (дата звернення 09.12.2021 р.).
  21. Гурнак О.В. Визначення оптимальної капіталізації комерційного банку. *Економічний вісник Донбасу*. 2008. №1. С. 125-129. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17833/17-Hurnak.pdf?sequence=1> (дата звернення 09.12.2021 р.).
  22. Дані наглядової статистики. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision> (дата звернення 09.12.2021 р.).
  23. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 10.12.2021).
  24. Диба О.М. Капіталізація як складова інвестиційного потенціалу банківської системи. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №1. С. 143-145. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32616983.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
  25. Дмитренко І. Б. Сучасні підходи до оцінки достатності (адекватності) капіталу банків в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2019. Т. 30(69), № 4(1). С. 120-127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30%2869%29_4%281%29__23 (дата звернення 10.12.2021).
  26. Документи Базельського комітету. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhnarodne-spivrobitnictvo/mizhnarodni-standarti/inshi-standarti/dokumenty>

- bazelskogo-komitetu.html. (дата звернення 09.12.2021 р.).
27. Домбровська Л. В. Сучасні тенденції в управлінні ресурсами комерційних банків України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №21. С. 39-44. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2018/9.pdf (дата звернення 10.12.2021).
  28. Дорошенко А.П. Сучасні особливості інфляції в Україні та методи її стримування. *Ефективна економіка*. 2020. №4. С. 27-32. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/52.pdf (дата звернення 10.12.2021).
  29. Єріс Л. М. Методичні підходи щодо оцінки достатності власного капіталу банку. *Збірник наукових праць*. 2015. Вип. 37. С. 76-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2013_37_9 (дата звернення 10.12.2021).
  30. Жердецька Л. В. Обґрунтування методичних підходів оцінки достатності власного капіталу банку для покриття ринкового ризику. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 13(1). С. 148-151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2015_13%281%29__39 (дата звернення 10.12.2021).
  31. Жердецька Л. В. Оцінка достатності власного капіталу банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 2. С. 132-135. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=Vrw1i6MAAAAJ&hl=uk> (дата звернення 10.12.2021).
  32. Засади стратегічного реформування державного банківського сектору (стратегічні принципи). URL: <https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/files/documents-2020/SOB%20Strategy.pdf>. (дата звернення 09.12.2021 р.).
  33. Звіт про фінансову стабільність за червень 2021 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2021-H1.pdf?v=4 (дата звернення 10.12.2021).
  34. Землячов С. В. Сутність, джерела формування та значення ресурсної бази комерційних банків. *Банківська справа*. 2019. №8. С. 68-74. URL: <http://fbi.cfuv.ru/wpcontent/uploads/2017/09/012zemlyach.pdf> (дата

- звернення 10.12.2021).
35. Инфляция выходит из-под контроля: почему растут цены и когда это закончится. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2021/04/6/672678/> (дата звернення 10.12.2021).
  36. Ільчук П. Г. Модель зміни обсягу капіталу та напрями підвищення рівня капіталізації банківської системи. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 41. С. 275-280. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/2460/zbirnik-sntk-78-iapo201094.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
  37. Карчева Г.Т. Фінансовий стан банків України в умовах загрози світової фінансово-економічної кризи. *Ефективна економіка*. 2020. №3. С. 25-29. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/11.pdf (дата звернення 10.12.2021).
  38. Коваленко В. В. Достатність капіталу у забезпеченні стабільного розвитку банків України. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 2. С. 73-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2017_2_9 (дата звернення 10.12.2021).
  39. Коваль О. А. Управління власним капіталом банку. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. С. 24-30. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/91.pdf (дата звернення 10.12.2021).
  40. Коваль О. А. Капітал банку: засади ефективного управління. *Ефективна економіка*. 2017. № 6. С. 25-29. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/06_2017/48.pdf (дата звернення 10.12.2021).
  41. Ковда Н. І. Капіталізація банків як чинник зростання економіки України. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 22. С. 203-208. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/22_2018_ukr/32.pdf (дата звернення 10.12.2021).
  42. Корреляционно-регрессионный анализ связи показателей коммерческой деятельности с использованием программы Excel: : учебное пособие. Екатеринбург : ГОУ ВПО «УГТУ–УПИ», 2005. С. 24-29. URL: <http://window.edu.ru/resource/407/28407/files/ustu014.pdf> (дата звернення 10.12.2021).

43. Косова Е. В. Власний капітал банків: реакція на фінансову кризу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 9(2). С. 113-116. URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/2-2016/28.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
44. Криклій О. А. Достатність капіталу банку: фактори впливу та зовнішній механізм забезпечення. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. С. 41-49. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/75.pdf (дата звернення 10.12.2021).
45. Куліш Г. П. Механізм формування капіталу банку в сучасних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №17. С. 672-676. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/138.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
46. Ларіонова К. Л. Механізм формування власного капіталу банку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 6(2). С. 152-159. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/6268/1/14.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
47. Ларіонова К. Л. Структура власного капіталу банку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2015. № 3. С. 130-137. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/09448/2/4-2.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
48. Ларіонова К.Л. Проблеми формування фінансових ресурсів банківської системи України в умовах фінансової нестабільності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 6. С. 7-16. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/10211/1/3-1.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
49. Лесик В. О. Моніторинг фінансової стабільності банківської системи: дис. ... канд. ек. наук: 08.00.08 / Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. Харків, 2018. 364 с. URL: <https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/Lesyk-V.O.-Disertaciya-Vchenna-rada-D-64.055.02-2019.pdf> (дата звернення 10.12.2021).

- 50.Лисенок О. В. Оцінка достатності власного капіталу банків. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 1. С. 63-67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_1_15 (дата звернення 10.12.2021).
- 51.Лисенок О. В. Удосконалення сутності та класифікації власного капіталу банку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 1. С. 24-31. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/32065/1/8.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
- 52.Лисенок О. В. Наукові підходи до класифікації власного капіталу банку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. №3. С. 12-16. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12774/2/3.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
- 53.Лютий І. Роль власного капіталу комерційних банків у реалізації інвестиційного потенціалу банківської системи України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. Вип. 2. С. 24-29. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-vlasnogo-kapitalu-komertsiiynih-bankiv-u-realizatsiyi-investitsiynogo-potentsialu-bankivskoyi-sistemi-ukrayini> (дата звернення 10.12.2021).
- 54.Масюк Ю. В. Управління структурою капіталу банку. *Молодий вчений*. 2017. №4. С. 715-718. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_168 (дата звернення 10.12.2021).
- 55.Мельничук Л. Ю. Достатність капіталу як характеристика фінансової стійкості банку. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. №1. С. 43-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2015_1_6 (дата звернення 10.12.2021).
- 56.Мінімальні вимоги до капіталу. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Risks_Тарнавський_VV.pdf?v=4 (дата звернення 10.12.2021).
- 57.Надійні банки України 2021: рейтинг, детальний аналіз. URL: <https://finsee.com/депозити/надійні-банки/> (дата звернення 10.12.2021).
- 58.Олійник А. В. Визначення тенденцій впливу недіючих кредитів на обсяг

- власного капіталу банків. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 6. Том 2. С. 160-166. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/6269/1/15.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
- 59.Онищенко Ю.І. Чинники формування власного капіталу банків України. *Економіка і суспільство*. 2016. №2. С. 525-530. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4842> (дата звернення 10.12.2021).
- 60.Осадчий Є. С. Напрями капіталізації банківських установ за участі держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 16(2). С. 41-45. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/16_2_2017ua/11.pdf (дата звернення 10.12.2021).
- 61.Основні принципи ефективного банківського нагляду (Основні Базельські принципи). URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Basel_Core_principles_2012.pdf?v=4 (дата звернення 10.12.2021).
- 62.Островська Н. С. Капіталізація банківської системи: сучасний стан та перспективи у трансформаційних умовах розвитку економіки України. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 17. С. 144-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_21_30 (дата звернення 10.12.2021).
- 63.Паньків Х. П. Фінансовий механізм капіталізації банків в Україні: дис. ... канд. ек. наук: 08.00.08 / *Львівський національний університет імені Івана Франка*. Львів, 2015. 278 с. URL: http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/01/dis_pankiv.pdf (дата звернення 10.12.2021).
- 64.Рейтинг самых надёжных банков Украины в 2021 году. URL: <https://forinsurer.com/rating-banks> (дата звернення 10.12.2021).
- 65.Річний звіт Національного банку України за 2019 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2019.pdf?v=4 (дата звернення 10.12.2021).
- 66.Річний звіт Національного банку України за 2020 рік. URL:

- <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2020-rik> (дата звернення 10.12.2021).
67. Самородов Б. В. Аналіз взаємозв'язку показників власного капіталу банків України шляхом вивчення коефіцієнтів кореляції та кластерного аналізу. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. Вип. 1. С. 99-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2017_1_19 (дата звернення 10.12.2021).
68. Сводная таблица индексов потребительских цен с 2000 по 2021 гг. (%). URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/> (дата звернення 10.12.2021).
69. Сова О. Ю., Якімова І. Л. Пріоритети капіталізації банківської системи України. *Бізнес Інформ*. 2020. №2. С. 343-350. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-2_0-pages-343_350.pdf (дата звернення 10.12.2021).
70. Стали известны результаты стресс-теста банков в этом году. URL: <https://www.stockworld.com.ua/ru/news/stali-izvestny-rezultaty-stress-testa-bankov-v-etom-godu> (дата звернення 10.12.2021).
71. Статистичні методи вимірювання і аналізу взаємозв'язків. URL: <http://kegt.rshu.edu.ua/images/dustan/CMONS5.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
72. Стойка В. С. Сущностные характеристики понятия «капитализация банковской системы». *Причорноморські економічні студії*. 2017. №13. С. 185-189. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/13-2_2017/38.pdf (дата звернення 10.12.2021).
73. Фурсова В. А. Возможности збільшення власного капіталу комерційного банку за рахунок інструментів гібридного капіталу. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 36. С. 212-217. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2011_36_44 (дата звернення 10.12.2021).
74. Харченко Є.Ю. Регресійна модель оцінки вартості комерційних банків на основі мультиплікатора Р/В. *Ефективна економіка*. 2020. №7. С. 32-37.

URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/205.pdf (дата звернення 10.12.2021).

75. Шевчук А. М. Аналіз капіталізації банківської системи України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2017. № 4(32). С. 186-192. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2017/32/37.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
76. Шемаєва Л. Г. Проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової системи України : аналіт. доп. / [Шемаєва Л. Г., Жаліло Я. А., Юрків Н. Я. та ін.] ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2021. 104 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/rozgornuta-versiya-dopovidishemaevoi-l.g.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
77. Шепель Є. В. Формування підходів до оцінки впливу інфляційних очікувань на рівень достатності капіталу банків. *Ефективна економіка*. 2015. № 8. С. 24-27. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3236> (дата звернення 10.12.2021).
78. Шептуха О. М. Аналіз власного капіталу банків України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 5(4). С. 15-18. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2018_5\(4\)__6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2018_5(4)__6) (дата звернення 10.12.2021).
79. Юнко О. М. Капіталізація вітчизняних банків: стан та перспективи зміцнення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 19. С. 476-483. URL: <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/92.pdf> (дата звернення 10.12.2021).

ДОДАТКИ